

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Ulusal Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 16 (Haziran/June 2024), s. 91-146.

Geliş Tarihi-Received: 30.12.2023

Kabul Tarihi-Accepted: 27.06.2024

Araştırma Makalesi-Research Article

ISSN: 2687-5675

DOI: 10.51531/korkutataturkiyat.1412303

Lale Devri Şairlerinden Lem'î (Halil Ağa) ve Divân'ı

Lem'î (Halil Ağa), One of the Poets of the Tulip Era, and His Divan

Yunus KAPLAN*

Öz

18. yüzyılın ilk çeyreğinde Osmanlı'nın savaş siyasetinden uzak durup kendi içinde barış iklimini tesis etmesiyle birlikte bilhassa payitaht merkezi olan İstanbul'da sanat ve kültür hayatında belirgin bir canlılık kendini hissettirmiştir. Devrin padişahu Sultan III. Ahmed ve sadrazamı Nevşehirli İbrahim Paşa'nın sanata olan ilgileri ve sanatkarlar üzerindeki hamilikleri, bu canlılığın yakalanmasındaki en önemli teşvik unsurlarından biri olmuştur. Lale Devri olarak adlandırılan bu dönemin sanat dalları için oluşturduğu verimli ortamdan edebiyat da nasibini almıştır. Bu dönem için tezkirelerde hayatları hakkında bilgi verilen yüzlerce şair bunun en güzel delilidir.

Bu dönemin edebî zenginliğine katkı sağlayan şairlerden biri de Lem'î'dir. Asıl adı Halil olan ve çeşitli devlet görevlerinde bulunan şairin, kaleme aldığı manzumelerini mürettep bir divan hâline getirip getirmediği meçhuldür. Ancak ikisi kendi tertip ettiği mecmua olmak üzere çeşitli mecmualarda bir divan teşkil edecek kadar çok manzumesi kayıtlıdır. Bu çalışma, Lem'î'nin perakende hâldeki manzumelerinin bir araya getirilerek mürettep *Divân*'ının teşkiline matuf kitap çalışmasının bir habercisidir. Bu vesileyle şairin biyografisi hakkında eldeki mevcut sınırlı bilgilere kendi manzumelerinden hareketle yeni eklenen bilgiler paylaşılmış, tespit edilen manzumelerinin şekil ve muhteva özellikleri üzerinde birtakım değerlendirmelerde bulunulduktan sonra manzumelerinden bazı örnekler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, 18. yüzyıl, Lale Devri, Lem'î.

Abstract

In the first quarter of the 18th century, with the Ottoman Empire distancing itself from warfare politics and establishing an atmosphere of peace within, a notable vitality in the art and cultural life, particularly in the capital city of Istanbul, became evident. The interest of the period's sultan, Sultan Ahmed III, and his grand vizier, Nevşehirli İbrahim Pasha, in the arts and their patronage of artists were among the most significant incentives for this vibrancy. Literature also benefited from the fertile environment created for the arts during this period, known as the Tulip Era. The presence of hundreds of poets, whose lives are detailed in biographical dictionaries, is the best evidence of this period's literary richness.

One of the poets who contributed to the literary wealth of this era is Lem'î. His real name was Halil, and he held various state positions. It is unknown whether he compiled his poems into a divan (a collection of poetry). However, numerous poems that would constitute a divan are recorded in various collections, including two he organized himself. This study is a precursor to a book project aimed at compiling Lem'î's scattered poems into a complete divan. In this

* Prof. Dr., Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Osmaniye/Türkiye, e-posta: yunuskaplan80@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2421-253X.

context, new information derived from his poems about the poet's biography is shared, and after some evaluations of the form and content characteristics of the identified poems, examples of his poetry are presented.

Keywords: Classical Turkish literature, 18th century, Tulip Era, Lem'î.

Giriş

18. yüzyıl, önceki yüzyıllara nazaran Osmanlı'nın siyasi anlamda eski ihtişamından uzaklaşmasıyla birlikte toplumsal hayatın birçok alanında gerileme ve duraklamanın hissedildiği bir dönem olmuştur. Birçok alanda görülen bu olumsuz durumun aksine sanat dalı olarak edebiyat, bu durumdan pek etkilenmemiş ve canlılığını muhafaza etmiştir. Bu yüzyıl her ne kadar önceki yüzyıllara nazaran Türk edebiyat tarihine damgasını vuran büyük şairlerin oldukça azaldığı bir dönem olsa da kaleme aldıkları eserlerle edebî atmosfere renklilik ve zenginlik katan bir hayli şair yetişmiştir. Bilhassa devlet politikası olarak savaş ve mücadele ortamından uzak durulması neticesinde tesis edilen barış ikliminin havasıyla artan eğlence meclisleri ve baş gösteren lale düşkünlüğüyle birlikte Lale Devri olarak adlandırılan bu yüzyılın ilk çeyreğinde, oluşan olumlu atmosfere paralel olarak büyük bir edebî canlılık da kendini hissettirmiştir. Söz konusu edebî canlılık ve zenginliğin tezahürlerini, bu dönemde kaleme alınan kronik kaynaklarda görmek mümkündür. Yazdıkları manzumeler ve vücuda getirdikleri eserlerle yaşamış oldukları dönemde şöhreti yakalayan yüzlerce şairin biyografisine ışık tutan bu kaynaklarda kendine yer bulan şairlerden biri de Lem'î'dir.

Şairlik kudretiyle tezkire yazarlarının dikkatlerini çeken ve onların övgüsüne mazhar olan Lem'î'nin bir eser sahibi olup olmadığına dair herhangi bir kayda tesadüf edilememektedir. Ancak şairin kendi tertip ettiği iki mecmua ile 250 civarında manzumesini ihtiva eden divançe hüviyetini haiz mecmua, onun mürettep bir divana sahip olduğunun güçlü emareleridir. Ne var ki böyle bir divan tertip edilmiş olsa bile birçok divan şairinde olduğu gibi Lem'î'nin de bu eserinin şimdilik bir nüshası elde değildir. Bu anlamda son zamanlarda özellikle mecmualar marifetiyle eserleri elde olmayan birçok şairin manzumeleri bir araya getirilerek divanları tertip edilmiştir.¹ Söz konusu ameliyelerde olduğu gibi bu çalışmada da başta kendi tertip ettiği mecmualardakiler olmak üzere Lem'î'ye ait perakende hâldeki manzumeler bir araya getirilerek mürettep bir divan teşkili gerçekleştirilmiştir.

1. Lem'î'nin Biyografisi Hakkında

Hayatı hakkında biyografik kaynaklarda verilen bilgiler oldukça sınırlı olan Lem'î, İstanbul'da doğdu. Asıl adı, Halil'dir. Tahsilini tamamladıktan sonra bazı devlet adamlarının maiyetinde kâtiplik ve kethüdalık görevlerinde bulundu. Sultan III. Ahmed döneminde Acem bölgesinde fethedilen belde ve kalelerde defterdarlık yapmakla görevlendirildi. 8 Zilkade 1135 / 10 Ağustos 1723'te Tiflis'in 1723 yılında Osmanlılar tarafından fethinden sonra idari teşkilatlanma çerçevesinde kurulan Tiflis-Revan defterdarlığına atandı. 1137/1724-25 yılında Tiflis defterdarı iken vefat etti (Çapan, 2005, s. 535; Erdem, 1994, s. 262; Güzel, 2012, s. 585).

¹ Bu minvalde kaynaklarda divan sahibi oldukları belirtildiği hâlde divanları elde olmayan veya eldeki nüshalara mecmualardan istifade edilerek tespit edilmiş şüirlerin eklenmesiyle divan veya divançeleri oluşturulmuş bazı şairler şunlardır: Amrî (Çavuşoğlu, 1979), Çâkerî (Aynur, 1999), Behiştî (Aydemir, 2012), Bursalı Rahmî (Erdoğan, 2011), Ubeydî (Arslan, 2013), Ahdî (Bedestani, 2018), Kara Fazlî (Özkat, 2005), Belîğî (Kaplan, 2019), Misâlî (Kaplan, 2020) ve Hâtemî (Efe, 2019).

Biyografik kaynaklardaki bu sınırlı bilgiler dışında yazmış olduğu şiirler ve tertip ettiği mecmuaya düştüğü birtakım notlardan hareketle Lem'î'nin biyografisine katkı sağlayacak bazı çıkarımlarda bulunmak mümkündür.

Lem'î, tertip ettiği mecmuada bazı manzumelerin yazıldıkları yer ve tarihi belirtmek için o manzumenin başına veya altına "Der-vakt-i Mora 1134" şeklinde bazı notlar düşmüştür. Bunlar dışında 1133/1720-21 yılında Ahmed Paşa'nın (öl. 1724) Mora'da, Hasan Ağa'nın Mora-Gördüs'te inşa ettirdiği çeşmelere; 1134/1721-22 yılında Ahmed Paşa'nın Mora'daki Moton Kalesi'ndeki camiin minaresinin yenilenmesine ve Damat İbrahim Paşa'nın Anabolu'da Anavarin Kalesi'nde inşa ettirdiği çeşmeler ile Ahmed Paşa'nın 1135/1722-23 yılında Mora'da ok atışına tarih düşürmüştür. Bazı şiirlerin yazıldığı yer ve tarihleri belirtmek için düşülen notlar ve tarih düşürülen manzumelerim muhtevası, Lem'î'nin 1133-1135 (1720-21/1722-23) yılları arasında Mora'da bulunduğunu göstermektedir. Şair, her ne kadar bu manzumelerde Mora'da bulunuş sebebine dair ipucu paylaşmamış olsa da ifa ettiği kâtiplik ve defterdarlık gibi devlet hizmetleri göz önünde bulundurulduğunda Mora'ya da bu türden resmî bir vazife icabı gitmiş olması muhtemeldir.

Lem'î, mecmuasında "İzmidde iken semere-i fu'âd ve filze-i ekbâd ciger-pâre-i peder ü mâder olan İsmâ'îl oğlum sene 1130 mâh-ı Şevvâliñ on beşinci cum'a gicesi 'âlemi 'ulvî-i 'adnden zîver-i gehvâre-i vücûd ve pîçide-i muhât-ı şühûd oldukda vakt-i mevlûdı bilinmek için vâki' olan mısra'-ı târîhdir" (TTK, vr. 1b) notuyla oğlu İsmail'in doğumuna bir beyitle tarih düşürmüştür. Bu tarih beyti ve öncesinde düştüğü açıklayıcı not, şairin yolunun bir müddet İzmit'le kesiştiğini ve oğlu İsmail'in 15 Şevval 1130 (11 Eylül 1718) tarihinde burada doğduğunu bildirmektedir.

Eldeki mecmualardan hareketle Lem'î'nin biyografisine eklenecek olan veya kaynaklardaki mevcut bilginin tashih edilmesini icap ettiren bir başka kayıt da ölüm tarihidir. Safâyî, Râmiz ve Safvet tezkirelerinde verilen bilgiye göre şair, Tiflis defterdarı iken 1137'de vefat etmiştir (Çapan, 2005, s. 535, Erdem, 1994, s. 262; Güzel, 2012, s. 585). Ancak TTK nüshasının 17a sayfasında Recep Paşa'nın inşa ettiği mescide tarih düştüğü ve 1138/1725-26 yılına işaret eden "Binâ kılan bu mescidi Receb Paşa-yı dâñadır" mısraı, Lem'î'nin 1138/1725-26 yılında hayatta olduğunu göstermektedir. Ayrıca DTCF nüshasının 146b sayfasında "Târîh-i fevt-i Halîl Lem'î Efendi" başlığı altındaki 1138/1725-26 yılını veren "Halile cenneti" ibaresiyle de şairin ölümüne tarih düşürüldüğünü belirtmek gerekir. Bu karineler, Lem'î'nin ölüm tarihinin tezkirelerde verilen 1137/1724-25 yerine 1138/1725-26 şeklinde tashihini gerektirmektedir.

Son olarak biyografik kaynaklarda Lem'î'nin herhangi bir tarikata intisabının olduğuna dair bir kayıt yoktur. Ancak şairin kaleme aldığı "Mevlevîleriz" ve "...dır külâh-ı Mevlevî" redifli iki gazelden hareketle Mevlevîliğe intisap etmiş olabileceğini veya bu tarikata karşı muhabbetinin olduğunu söylemek mümkündür.

2. Edebî Kişiliği, Dil ve Üslubu

Tezkirelerde Lem'î'nin hayatı hakkında verilen bilgiler gibi edebî kişiliği üzerine yapılan değerlendirmeler de oldukça sınırlıdır. Bu husustaki değerlendirmelere Safâyî ve Râmiz tezkirelerinde tesadüf edilmektedir. Râmiz'e göre Lem'î, elsine-i selâsede yani Arapça, Farsça ve Türkçe şiirler kaleme alan; emsalleri arasında seçkin yere sahip, maarif ehli bir şairdir. O, hayal meydanının yegâne yiğidi, nazire vadisinin de maharetli bir temsilcisidir (Erdem, 1994, s. 262). Safâyî ise onu şiirleri güzel, sözleri rağbet gören ve tarih yazmada hayli maharetli bir şair olarak niteler (Çapan, 2005, s. 535).

Lem'î'nin şairliğiyle ilgili tezkirelerdeki bu sitayişkâr değerlendirmelerin benzerlerine kendisiyle aynı dönemde yaşayan şairlerin şiirlerinde de rastlanmaktadır. 18. yüzyılın önde gelen şairlerinden Osmanzâde Tâ'ib (öl. 1136/1724) ve Seyyid Vehbî (öl. 1149/1736) kaleme aldıkları kasidelerde, İzzet Ali Paşa (öl. 1147/1734) ise bir gazelininmakta beytinde ondan övgüyle bahsederek şairlikteki kudretine dikkat çekmişlerdir.

Osmanzâde Tâ'ib, Şehzade İbrahim'in doğumunu tebrik maksadıyla yazdığı bir tarih manzumesi vesilesiyle Sultan III. Ahmed'in yayınladığı hatt-ı hümayun ile padişahın iltifatına mazhar olmuştur. Kendisi hakkında sadır olan hatt-ı hümayun vesilesiyle bir kaside kaleme alan Tâ'ib, bu manzumesinde kendince önemli gördüğü bazı şairlerin isimlerini zikretmiştir. Söz konusu kasidede övgüye mazhar olan şairler arasında Lem'î de bulunmaktadır:

Tâ'ib:

*Reşîd ü Sâlim ü Şehrî vü Lem'î vü Rahîmîdir
Benâm-ı şâ'irân-ı zümre-i küttâb-ı divânî* (Sâdâvî, 1987, s. 361)

Bu yüzyılın önde gelen şairlerinden Seyyid Vehbî de meşhur vekâletnâme kasidesinde, Lem'î'yi "akranı olmayan bir şair" olarak niteler:

Vehbî:

*Müsellem i'tirâz-ı halkdan Sâlim sühanverdir
Agalarda Halîl-i Lem'iyânın yokdur akrânı* (Dikmen, 1991, s. 41)

Yine aynı dönemde devlet adamlığı yanında şairliğiyle de dikkatleri çeken İzzet Ali Paşa da Lem'î'ye nazire yazdığı bir gazelinde "Allah'ın feyzi olmasa şirin edalı Lem'î'ye nazire yazmanın zor olacağını" dile getirerek şairi övmüştür:

*Nazîre Lem'î-i şîrîn-edâya müşkil idi
Meded-res olmasa feyz-i İlâh pey-der-pey* (Kutlar Oğuz, 2019, s. 231)

Klasik Türk şiiri geleneği dâhilinde yetişen şairlerin kaleme aldıkları şiirlerde kendi şairlikleri ve şiir anlayışları üzerine birtakım değerlendirmelerde bulunmaları, çok yaygın karşılaşılan poetik görüş sergileme şekillerinden biridir. Tezkireler ve biyografik kaynaklarda şairlerin edebî kişilikleri hakkında yapılan değerlendirmelerden çok daha fazlasını bazen şairlerin kendi yaptıkları bu değerlendirmelerde bulmak mümkündür. Mensubu olduğu edebî geleneğin başarılı bir temsilcisi olan Lem'î de bu yaygın teamüle mütenasip bir şekilde tanzim ettiği manzumelerde poetik görüşlerini serdetmekten geri durmamıştır.

Lem'î, bilhassa gazellerinin makta' beyitlerinde olmak üzere yaptığı bu değerlendirmelerde, şiirlerinin muhtevâsından ve ideal bir şiirde olması gereken vasıflardan bahsetmiş; kendinden emin bir edayla yazdığı şiirlerinde şiirleri ve şairliğiyle övünmüştür. Şairin bu kabilden değerlendirmelerini muhtevî olan beyitlerden bazıları aşağıda örneklendirilmiştir.

"Mananın benzersiz/eşsiz incilerini nazım ipine ancak Lem'î gibi fikir deryasına gark olan gönlün çektiğini" söylerken yazdığı şiirlerin anlam itibarıyla emsalsiz oluşuna dikkat çeker:

*Çeker ser-rişte-i nazma dür-i nâ-yâb-ı ma'nâyı
O dil kim Lem'î-veş müstağrak-ı deryâ-yı fikredir* (TTK, vr. 60a)

Kaleminin cevherler/inciler çıkardığını belirten şair, bu noktada yaratılışının deniz mi yoksa cevher madeni mi olduğu hususunda mütereddit görünmekte ve aslında şiirlerinin güzelliğiyle övünmektedir:

Ne güherler çıkarır tîşe-i kilik-i Lem'î
Tab'ı anîñ 'acebâ baħr mı kân mı nedir o (TTK, vr. 96b)

“Ey Lem'î, hüner kaleminin bülbülünün renkli nağmelerine dostlar gül gibi kulağını tutsa ne olur?” derken de hem şairlikteki hünerine hem de yazdığı renkli şiirlere dikkat çeker:

Böyle rengin nağam-ı bülbül-i kilik-i hünere
Tutsa aħbâb n'ola Lem'î gül-âsâ gūşın (TTK, vr. 94a)

“Kendisinin hoş giden şiirlerini methetmenin onlardaki manaları doğru anlayanlara düştüğünü” söylediği aşağıdaki beyitte, yazdıklarının hakkını herkesin teslim edemeyeceği iddiasındadır:

Lem'iyâ nazm-ı hoş-âyendeñe taħsîn itmek
Râst-fehmân-ı ma'ânî olan aħbâba düşer (TTK, vr. 56b)

Elindeki kalemini Hz. Ali'nin kılıcı Zülfikar'a benzeten şair, gönül atının ise Düldül'le yarıştığını söyleyecek kadar kendinden emin bir edaya sahiptir:

Elimde Lem'î benim Zü'l-feķârdır ħâmem
Kümeyt-i dil giderek hem-'inân-ı Düldül olur (TTK, vr. 56b)

“Ey Lem'î, söz bakiresini süslediğin zaman ölçülü sözler söyleyenler yeni yetme gençlere bakar mı?” derken yazdığı şiirlerin başka şiirleri unutturacağı iddiasındadır:

Sūħan-sencân olur mı sâde-rüyâna niġeh-endâz
Virelden Lem'iyâ düşize-i güftârîña zînet (TTK, vr. 52b)

Yazdığı gönül çekici şiirinin tatlılığının ölçülü sözler söyleyenleri kışkırtma amacıyla olduğunu söylerken yazdıklarına oldukça güvenen bir şair edasındadır:

Bu şîrînkârî-i elfâz-ı nazm-ı dil-keşîñ Lem'î
Seni tab'-ı sūħan-sencâna maħsûd eylemek ister (TTK, vr. 63a)

Söz bahçesini kendisinin süslediğini söyleyen şaire göre yazdığı şiirler, İrem'in gül bahçesini kışkırtır:

Benem ol reşħa-tırâz-ı çemenîstân-ı suħan
Şafħa-i nazmım olur reşk-i gülistân-ı İrem (TTK, vr. 35a)

Put benzeyen sevgililerin gözlerinin büyüünün fikriyle yazdığı her yeni şiir, sihr-i helale dönmüştür:

Fikr-i füsûn-ı çeşm-i bütân ile Lem'iyâ
Her tâze şî'r ħaķ bu ki siħr-i ħelâl olur (TTK, vr. 61b)

Bir başka beyitte ise renkli berceste mısralarını, yaratılışının ırmağıyla hayat bulan bahçenin düzgün servilerine benzetir:

Serv-i mevzûn-ı çemendir cūybâr-ı tab' ile
Lem'iyâ her mışra'-ı berceste-i renginimiz (TTK, vr. 71a)

“Sözlerinin hayalinin renkli gülünün gönlü cezbeden kokulu edadan mahrum olmaması gerektiğini” söylerken ideal bir şiirde olması gereken özelliklerden birine temas eder:

Gül-i rengin-i ħayâl-i sūħantîñ ey Lem'î
Olmasun bûy-ı dil-âvîz-i edâdan maħrûm (TTK, vr. 89a)

Başka bir beyitte ise şiirin edasındaki güzelliğin tabirde gizli olduğunu, sade sözlerde feyzin olmayacağı görüşündedir:

Lem'î ta' bîrdedir hüsn-i edâ-yı eş'âr
Sâde elfâz ile feyz-âver-i ma' nâ olmaz (TTK, vr. 72b)

Yaşadıkları dönemlerde kıymetlerinin takdir edilmeyişi ile şiirin ve sanatın hak ettiği değeri görmeyişinden dem vurarak bu durumdan şikâyetçi olmaları divan şairlerinde çok yaygın karşılaşılan ortak tavır sergileme şekillerinden biridir. Lem'î'nin şiirlerinde de bu tarz değerlendirmelere rastlanmaktadır.

Lem'î'ye göre söz söyleyenlerin (şairlerin) gayretleri boşunadır. Çünkü şiir artık hak ettiği itibarı görmemektedir:

'Aceb bîhüdedir şimdi tek-â-pû-yı sühan-sâzî
Eşer yoğdur keremden Lem'iyâ eş'ârı kim diñler (TTK, vr. 64b)

Bir başka beyitte ise marifet metama itibar olacağını sanarak bu işe girişmiş olmanın pişmanlığını dile getirir:

Bu kârgâhı güşâd itmez idim ey Lem'î
Metâ'-ı ma'rifete i'tibâr olur şandım (TTK, vr. 88b)

Çünkü o, sözleri Aden incisi olsa bile itibara alınmayacağını farkındadır:

Sözün çün nazm-ı Lem'î ey gönül dürr-i 'Aden olsa
Bu bâzâr içre yine zîb-i güş-i i'tibâr olmaz (TTK, vr. 72b)

Divan şairlerinin edebî kişiliklerinin şekillenmesinde kendi dönemleri veya öncesinde şairlikte rüştünü ispat etmiş usta şairlerin onlar üzerindeki bıraktıkları etkinin payı oldukça önemlidir. Şairler arasındaki bu etkileşimin en güzel örneklerini birbirlerine yazmış oldukları vezin, redif, kafiye ve konu bakımından benzerlik gösteren nazire şiirler teşkil eder. Birçok divan şairi gibi Lem'î de beğenip önemli gördüğü Fuzûlî (öl. 1556), Nâbî (öl. 1712), Nedîm (öl. 1730), Şeyhülislâm Bahâyî (öl. 1654), Çelebizâde Âsım (öl. 1760), Vakanüvis Râşid (öl. 1735), Vahid Mahtûmî (öl. 1732-33), Kâtibzâde Sâkîb (öl. 1716-17), Habeşizâde Rahîmî (öl. 1727) ve Dürrî (öl. 1722-23) gibi bazı şairlerin şiirlerine nazireler kaleme almıştır. Bu şairler içinde hikemî tarzın en büyük temsilcisi olarak kabul edilen 17. yüzyılın zirve şairlerinden biri olan Nâbî'nin ayrı bir yeri vardır.

Nâbî'nin şair üzerindeki bu etkisine Ziya Paşa (öl. 1880) da Harâbât mukaddimesinde dikkat çekmiş ve Lem'î'yi; Râşid (öl. 1735), Vecdî (öl. 1661), Râmî (öl. 1707), Âsım (öl. 1710), Râgîb (öl. 1763), Münîf (öl. 1743-44) ve Sâmî (öl. 1734) ile birlikte Nâbî mektebinin müntesiplerinden biri olarak zikretmiştir:

Nâbîye bu ihtirâdır hâs
Teslîm eder anı ehl-i ihlâs

Râşid ile Vecdî Lem'î Râmî
Âsım Râgîb Münîf ü Sâmî

Ol mektebe oldular müdâvim
Ol hâceden oldular mülâzım (Ziya Paşa, 1291, s. 15)

Lem'î'nin vezin, redif, kafiye ve konu itibarıyla Nâbî'ye nazire olan gazellerinin matla' beyitleri aşağıya alınmıştır:

Mey ü maḥbûb ile berbâd ki dirler o biziz
Fârîğ-i ta'ne-i zühhâd ki dirler o biziz (Bilkan, 1997, s. 680)

Nāle vü zār ile hem-zād ki dirler o biziz
Pey-rev-i bülbül-i nā-şād ki dirler o biziz (TTK, vr. 60b)

Ey nāme sen ol māh-liqādan mı gelürsin
Ey hüdhüd-i ümmīd Sebādan mı gelürsin (Bilkan, 1997, s. 950)

Ey bād-ı şabā zülf-i dü-tādan mı gelürsin
Vāreste misin dām-ı belādan mı gelürsin (TY, vr. 53a-b)

Lāf eyleme zebān-ı tefāhür-feşān ile
Bālā-yı bāma çıqma çürük nerdübān ile (Bilkan, 1997, s. 967)

Dil müya döndi şimdi firāk-ı miyān ile
Cānā vücūd kalmadı fikr-i dehān ile (NA, vr. 15b)

Şairin tanzir ettiği şairler arasında 17. yüzyılın bir başka önemli şairi Şeyhülislâm Bahâî de vardır. Bahâî'nin oldukça şöhret bulan ve birçok şair tarafından da tanzir edilmesi dışında tahmisler de yazılan aşağıda matla' beyti verilen gazeline, Lem'î de kayıtsız kalmayarak bir nazire yazmıştır:

Bahâî:

Dāğıtdıñ hāb-ı nāz-ı yāri ey feryād n'eylersin
İdüp fitneyle dünyāyı harāb-ābād n'eylersin (Uludağ, 1992, s. 89)

Lem'î:

Alınmaz dādıñ ey dil ol şeh-i bī-dādı n'eylersin
Eşer itmez aña bu āh-ı āteş-zādı n'eylersin (TTK, vr. 95b)

Nedîm, 18. yüzyıl ve Lale Devri şairleri denince akla gelen ilk isim ve kendine has tarzıyla haklı şöhreti yakalayan önemli bir şairdir. Üslubuyla birçok şairi etkileyen Nedîm'in etkisinde kalan şairlerden biri de Lem'î dir. Şairin gazelleri arasında Nedîm'in iki gazeline nazire gazel bulunmaktadır:

Nedîm:

Gör kıdd-i yāri serv-i cemān söylerim saña
Bak ol dehāna rāz-ı nihān söylerim saña (Macit 1997, s. 274)

Lem'î:

Şehbāz-ı çeşm-i şüh-ı cihān söylerim saña
Yağşı nigāh-ı gamze hemān söylerim saña (TTK, vr. 112a)

Nedîm:

Sākiyā hūşum alan zemzeme-i çeng midir
Yoğsa destindeki peymāne-i gül-reng midir (Macit 1997, s. 287)

Lem'î:

Lebi hem-meşreb-i peymāne-i gül-reng midir
Girih-i gönçe midir bu dehen-i teng midir

...

Pey-rev olmağda Nedīmāya gürūh-ı büleğā
Lem'iyā nüşā-i endişesi ferheng midir (TTK, vr. 65b)

Lem'î'nin tanzir ettiği şairler arasında özellikle yaşadığı dönemde şahit olduğu birçok hadiseye düşürdüğü tarihlerle temayüz eden Dürri-i Yek-çeşm de yer alır.

Dürrî'nin aşağıda matla' beyti verilen gazeline nazire yazan şair, yazdığı bu gazelin makta' beytinde nazire münasebetine de işaret etmiştir:

Dürrî:

Ne gördük ol şeh-i bî-raḥmdan bî-dāddan ğayrı
Ne sūd itdük diyâr-ı 'ışkda feryāddan ğayrı (Vural, 2020, s. 153)

Lem'î:

Ne bir ğam-ḥ̄'arımız var ḥāṭır-ı nâ-şāddan ğayrı
Ne bir hem-dem bulundı nāle vü feryāddan ğayrı

Tetebbu' itmeden bu nev-zemīn ü tāze mazmūna
Ġaraż yok bir nigāh-ı Dürrî-i üstāddan ğayrı (TTK, vr. 104b)

Benzer şekilde Lem'î'nin başka bir gazeldeki makta' beytinde nazire münasebetine işaret ettiği şairlerinden bir diğeri de aynı zamanda tarihçi vasfına da sahip olan Vakanüvis Râşid'dir. Birbiriyle nazire münasebeti içinde olan bu gazellerin matla' beyitleri aşağıda yer almaktadır:

Râşid:

Bār-ı naḥl-i fikri şîrīn şanma bî-hengām iken
Mîve-i endîşeñi yazık ḳoparma ḥām iken (Biltekin, 1993, s. 343)

Lem'î:

Cilvegāh-ı murġ-ı dil ġisū-yı 'anber-fām iken
Ḳanda pervāz eylesün şayd-ı kemend-i dām iken
 ...
Lem'îyā tanzîr olur mı nazm-ı siḥr-āşārına
Ṭab' -ı feyz-ā-feyz-i Râşid mevrîd-i ilhām iken (TTK, vr. 95b)

18. yüzyılın bir başka önemli şairi Kâtibzâde Sâkıb da Lem'î'nin takdir ederek tanzir ettiği şairler arasında yer alır:

Sâkıb:

Zillet-i 'aşḳ ile kim cismümüz ifnâ iderüz
Felege ḥākimizi sürme-veş ihdâ iderüz (Kırbıyık, 1999, s. 492)

Lem'î:

Münkir-i ḥikmet-i 'ışḳ ile müdarâ ideriz
Velî nâ-dāna sükûn ile tesellâ ideriz

Bu reh-âverde metâ' -ı süḥan-ı rengîni
Lem'îyā Şâkıb-ı hoş-lehçeye ihdâ ideriz (TTK, vr. 73b)

“Medh-nâme-i Dostân” başlıklı kasidesinde devrin şairlerinden Dürrî, Vehbî, Fâik, Sâmi, Nedîm ve Nazîrî'den bahsetmiş olması; Lem'î'nin yakın münasebet içinde olduğu veya sanatkarlıklarını beğendiği şairler hakkında bir kanaate varılmasına yardımcı olması cihetiyle önem arz etmektedir:

Nazm-ı terim ârâyiş-i ser-şafḥa-i 'irfân
*Ḥüsn-i nazar-ı **Dürrîye** mazhar mı nedir bu*

Vehbî mi degüldür baña ser-māye-i ma' nâ
Ol ḥ̄'āce-i bāzâr-ı hünerver mi nedir bu

*Hem-pāye mi Fā'ik-revişān şimdi benimle
Naķş-ı ķadem-i şı' rime hem-ser mi nedir bu*

*Bir meclis-i Sāmīye Nedīmem ki Nażirī
Meclisiñe memdūh-ı kerem-ver mi nedir bu* (TTK, vr. 42b)

Lem'î'nin şiirlerinde kullandığı dil hem kendi döneminin hem de klasik edebiyatın karakteristik dil özelliğiyle mütenasip bir görünüm arz eder. Şair genel itibarıyla külfetsiz bir dil kullanımını tercih etmiş olsa da bazı manzumelerinde Arapça ve Farsça kelimelerden müteşekkil uzun terkiplere de yer vermiştir:

*O naħl-i ser-keş-i Tūbā-ħurām-ı gülşen-i nāza
Şehī-servān-ı bāğ-ı ħüsn iderler ser-fürū şimdi* (TTK, vr. 104a)

*Sūr-ı yek-dem-i fikr-i vişālīñ künc-i fürķatde
Neşāt-ı devlet-i pā-der-hevā-yı māl-i ħūlyādır* (TTK, vr. 45a)

*Piç-i tāb-ı fikret-i zūlf-i girih-gir-i bütān
Levh-i dilde cevher-i āyīne-i idrāk olur* (TTK, vr. 61b)

*Bāde-i yād-ı leb-i yāķūt-reng-i yār ile
Cām-ı leb-riz-i mey-i minā-şikenden geçmişiz* (TTK, vr. 72b)

Anlatılmak istenen meramın daha etkili ve anlaşılır kılınması dışında ifadeye zengin anlam çağrışımlarının kazandırılmasına da kapı aralama imkânı sunan deyimler, Türkçenin sahip olduğu önemli dil malzemelerindendir. Birçok şair gibi Lem'î de mümkün mertebe deyimlerden istifade etmiştir. Ancak onun manzumelerindeki deyim kullanımı sınırlı kalmıştır. “Ağzına almamak, ağzını açmamak, aklını almak, aklını yitirmek, aman vermemek, ayak çekmek, ayağına düşmek, baş vurmak, başı göğre ermek, beyaza çıkmak, can atmak, canını teslim etmek, çok görmek, düşe kalka, el çekmek, el vermemek, eline girmek, el sunmak, gam çekmek, gama düşmek, göğüs germek, göz dikmek, gözünde uçmak, gözünü yummak, hâk ile yeksân olmak, hayat vermek, ihya etmek, kan ağlatmak, kan yutturmak, kızılca kıyamet, serden geçmek, ter düşmek, yanıp yakılmak, yok yere, yüz sürmek, yüz vermek” ve “zahmet çekmek” şairin manzumelerinde tercih ettiği deyimler arasında yer alır.

3. Divân'ı

Kaynaklarda Lem'î'nin herhangi bir eserinin olup olmadığına dair elde kayıt yoktur. Ancak Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi Y-22 numarada şairin tertip ettiği ve içerisinde kendisine ait bir divan teşkil edecek kadar çok manzumenin yer aldığı hacimli bir mecmua bulunmaktadır. Ayrıca Ankara Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi Üniversite A-76 numarada da bu mecmuayla aynı yazı karakterine sahip olan ve içerisindeki bazı şiirlerden önce düşülen “li-kâtibihi'l-hakîr”, “li-muharririhi'l-fakîr” ve “li-nâmikihi'l-hakîr” gibi ibarelere nazaran Lem'î tarafından tertip edildiği söylenebilecek bir mecmua daha bulunmaktadır.

Bu iki mecmua dışında İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde 10197 numarada kayıtlı olan ve farklı mecmua parçalarının bir araya getirilmesinden müteşekkil şiir mecmuasının 41b-61b varakları arasında “Lem'î Ağa” ve “Divân-ı Lem'î Ağa” başlıkları altında şairin çeşitli manzumeleri kayıtlıdır.²

² Bu nüshadaki manzumeler, bir makale vesilesiyle tanıtılmıştır (Bkz. Uçar, 2022).

Mezkûr üç mecmuada kayıtlı olan Lem'î'ye ait manzume sayısı, orta hacimli bir divan teşkil edecek kadar fazladır. Bu manzumeler, henüz nüshası tespit edilemeyen mürettep bir divandan alınmış olabileceği düşüncesini akla getirdiği gibi; şairin kaleme aldığı şiirleri mürettep divan hâline getirmeye fırsat bulamamış olabileceğini de düşündürmektedir.

Yaptığımız taramalar neticesinde Lem'î'nin manzumelerinin yukarıda sözü edilen mecmualar dışında farklı mecmualarda da yer aldığı tespit edilmiştir. Bütün bu manzumelerin bir araya getirilmesiyle şekil-muhteva özellikleri hakkında aşağıda ayrıntılı bilgilerin verildiği *Lem'î Dîvânı* teşkil edilmiştir.

3.1. Lem'î Dîvân'ının Şekil ve Muhteva Özellikleri

Yukarıda da zikredildiği üzere Lem'î'nin kaleme aldığı şiirlerden müteşekkil mürettep bir divan şimdilik elde değildir. Ancak kendisinin tertip ettiği iki mecmua, başka bir mecmua içindeki manzumelerinden seçti sayılabilecek *Dîvânçe'si* ile farklı mecmualarda tespit edilen manzumeleri bir araya getirilerek tarafımızca *Dîvân'ı* oluşturulmuştur. Tertip edilen *Lem'î Dîvân'ı*'nın şekil ve muhteva özelliklerinden hareketle şekillenen değerlendirmeler aşağıya alınmıştır.

3.1.1. Şekil Özellikleri

Klasik edebiyatın başarılı temsilcilerinden biri olan Lem'î'nin kaside, gazel, kıt'a, müseddes, rubai ve matla'/beyit/müfred nazım şekline sahip 502 manzumesi tespit edilmiştir. Beyit, vezin, kafiye ve redif gibi şekil özelliklerinin başarılı bir şekilde tatbik edildiği bu manzumelerin nazım şekillerine göre sayıca dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Nazım Şekli	Sayısı
Gazel	286
Matla'/Beyit/Müfred	104
Kıt'a	65
Rubai	30
Kaside	8
Mısra	8
Müseddes	1
Toplam	502

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere hemen hemen bütün divan şairleri gibi Lem'î de nazım şekilleri içinden en çok gazeli tercih etmiştir. Büyük çoğunluğu beş beyitten müteşekkil olan mevcut 286 gazelin kafiye harflerine göre sayıca dağılımı şu şekildedir: Elif (ا) 8, be (ب) 8, te (ت) 5, ha (ح) 1, hı (خ) 2, dal (د) 3, ra (ر) 77, ze (ز) 30, sin (س) 2, şın (ش) 4, dad (ذ) 1, tı (ط) 2, ğayn (غ) 3, fe (ف) 1, kaf (ق) 8, kef (ك) 17, lam (ل) 8, mim (م) 18, nun (ن) 22, vav (و) 3, he (ه) 28, ye (ی) 35.

Biri Farsça olan bu gazellerden 8'i 5 beyitten az olduğu için nâ-tamam gazel hüviyetindedir. Gazellerden 4'ü mahlas beytinden sonra birkaç beytin eklendiği müzeyyel gazeldir. Şair, bu gazellerin mahlas beyitlerinden sonra eklenen zeyil beyitlerinde 17. yüzyıl şairlerinden Nâbî, 18. yüzyıl şairlerinden Vahîd Mahtûmî ve Dürrî'yi övmüş; bir gazelinde ise Mustafa Paşa'ya hâlini arz etmiştir.

Lem'î'nin elde sekiz kasidesi mevcuttur. Bunlardan 27 ve 42 beyitlik iki kaside, Hz. Peygamber'in övgüsünde yazılmış olan birer naattır. 39, 47 ve 57 beyitlik kasideler ile

müsvedde görünümündeki 19 beyitlik kaside, Sultan III. Ahmed'in veziri Nevşehirli Damad İbrahim Paşa'nın övgüsünde kaleme alınmıştır. 75 beyitlik en uzun kasidesi ise Damat İbrahim Paşa'nın damadı Nişancı Mustafa Paşa için kaleme alınmış bir methiyedir. "Medh-nâme-i Dostân" başlıklı 48 beyitlik kaside, daha çok fahriye türündeki beyitlerinden müteşekkil olup şairin münasebet içinde olduğu veya beğendiği şairlerden bahsetmiş olması hasebiyle farklılık arz etmektedir.

Lem'î Dîvânı'nda kıt'a nazım şeklinde 64 manzume bulunmaktadır. Şair, büyük kısmı 2 beyitten fazla olan kıt'a-i kebire şeklindeki bu manzumelerin 39'unda, 1119/1707-08 (Şehzade Murad'ın doğumu) ile 1137/1724 (Revan'ın fethi) yılları arasında şahit olduğu çeşitli hadiselerle tarih düşürmüştür. İsmail Paşa'nın oğlu Veysî'nin, III. Ahmed'in oğlu Şehzade Murad'ın, İbrahim Paşa'nın oğlu Mahmud ile Şehzade Murad ve Şehzade İbrahim'in doğumları; Kuş Dede'nin, 18. yüzyıl şairlerinden Dürrî'nin ve Abdullah Efendi'nin ölümü; Damat İbrahim Paşa'nın Anabolu'daki Anavarin Kalesi'nde, Hasan Ağa'nın ise Gördüs'te inşa ettirdikleri çeşme, kasır ve hane inşası; Belgrat Kalesi'nin tamiri, Mora'da minare tamiri; Revan Kalesi'nin fethi, Ali Paşa'nın Mora'yı fethi; Mustafa Paşa'nın vezareti, Mehmed Kethüdanın ise kethüdalığa atanması; Mora Seraskeri Ahmed Paşa ve Hasan Paşazade Abdullah Bey'in ok atmaları; Palamuda Kalesi'nin evsafı ve sünnet merasimi tarih düşürülen hadiselerdir.

Hepsi ahreb kalıplarıyla olmak üzere 2'si Farsça toplam 30 rubai kaleme alan Lem'î, gazellerinde olduğu gibi bu manzumelerinin kahir ekseri âşıkane ve rindane özelliktedir.

Klasik Türk şiirinin en bariz vasıflarından birisi güçlü bir ahenk yapısına sahip olmasıdır. Bu anlamda manzumelerde ahengi sağlayan en önemli unsurlar vezin, kafiye ve rediftir. Diğer divan şairleri gibi Lem'î de bu temel ahenk unsurlarından azami derecede istifade etme yoluna gitmiş ve bu unsurları şiirlerine başarılı bir şekilde tatbik etmesini bilmiştir.

Şairlik itibarıyla klasik Türk edebiyatının başarılı bir temsilcisi olan Lem'î, eldeki mevcut şiirlerinin hepsini aruz vezniyle kaleme almıştır. Hemen her şair gibi aruzun sık kullanılan vezinlerini tercih eden şair, birçok divan şairi gibi yer yer med, imale ve zihaf gibi aruz tasarruflarında bulunmak zorunda kalmıştır. Bu aruz tasarrufları içinde en sık karşılaşılanı imaledir. Şair, rubailerinin hepsinde ahreb kalıplarını tercih ederken rubai dışındaki nazım şekillerinde ise klasik edebiyattaki yaygın geleneğe uygun olarak daha çok hezec ve remel bahirlerine ait kalıpları tercih etmiştir.

Lem'î'nin gazeller özelinde tercih ettiği vezin kalıpları ve bunların sayıca dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Vezin	Sayı
<i>mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün</i>	76
<i>fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün</i>	53
<i>fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün</i>	37
<i>mef' ülü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün</i>	54
<i>mef' ülü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ilün</i>	26
<i>mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün</i>	34
<i>fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün</i>	3
<i>mef' ülü fâ' ilâtün mef' ülü fâ' ilâtün</i>	2
<i>fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün</i>	1
Toplam	286

Divan şairlerinin vezin dışında vazgeçemedikleri ahenk unsurlarından biri de kafiye'dir. Şairin kafiye kullanımında tercihi daha çok mürdef ve mücerred kafiye'den yanadır. Tespit edilen biri Farsça olmak üzere 286 gazelin 170'i mürdef, 113'ü mücerred ve 3'ü de mukayyed kafiyeyle kaleme alınmıştır. Kafiye türlerine birkaç örnek aşağıda verilmiştir:

Mücerred kafiye:

Zâhid ne bilür neş 'e-i şahbâ ne dimekdir
Yâ lezzet-i gül-büse-i zîbâ ne dimekdir (TTK, vr. 63b)

Şarâb-ı nâb ile sâkî şüküfte-rû olalım
Mişâl-i bülbüle ser-şâr-ı güft-ü-gû olalım (TTK, vr. 89b)

Mürdef kafiye:

Tabîbim pister-i hecriñde dil bîmârdır sensiz
Tenimde her ser-i mü nişter-i âzârdır sensiz (TTK, vr. 72a)

Pîç ü tâb-ı gama düşdük yine âh eylemedik
Ser-i zülfün koyup eflâki penâh eylemedik (TTK, vr. 84a)

Mukayyed kafiye:

Lebi hem-meşreb-i peymâne-i gül-reng midir
Girih-i gönçe midir bu dehen-i teng midir (TTK, vr. 65b)

Hergiz olur mı şâd dil-i gam-siriştimiz
Hicr-i bütânı çekmek imiş ser-nüviştimiz (TTK, vr. 70b)

Vezin ve kafiye dışında manzumelerde ahengi sağlayan unsurlardan bir diğeri de şiirde ahengi artırarak okuyucu/dinleyiciyi etkilemenin yanı sıra şiirin çağrışım dünyasını da zenginleştiren rediftir. Bundan dolayı divanlardaki redifli şiirlerin sayısı redifsiz olanlardan daha fazladır (Macit, 2016, s. 92). Kafiye'nin bütünleyicisi ve zenginleştiricisi olması dışında şiirde bir nevi ses ve anlamın da odak noktası olan redifin sahip olduğu bu özelliklerin fevkinde olan Lem'î'nin eldeki toplam 286 gazelinin 15'i dışında hepsi rediflidir. Redifli 271 manzumenin 158'inde bir veya birden fazla kelime, 42'sinde ek+kelime, 71'inde ise sadece ek şeklinde redif mevcuttur. Divan şiirindeki yaygın temayüle uygun olarak bu rediflerde ağırlıklı olarak Türkçe kelimeler tercih edilmiştir. Aşağıda bu redif türlerine ikişer örnek gösterilmiştir:

Ek hâlindeki redif:

Beni bîdâr iden şeb-tâ-seher âh u enînimdir
Hadeng-i gamze-i şûhı o yâriñ dil-nişînimdir (TTK, vr. 46b)

Der-kemîñ fitne ser-i zülf-i füsûn-sâzından
Dil-nişîñ gamze nigâh-ı sühan-endâzından (TTK, vr. 95a)

Kelime hâlindeki redif:

Bahâr oldı yine 'azm-i gülistân idecek demdir
Şafâdan gül gibi çâk-i girîbân idecek demdir (TTK, vr. 59a)

Būs-ı la‘l-i dil-bere âmāde bir ben bir habāb
Tiġ-i mevc-i bādeye ser-dāde bir ben bir habāb (TTK, vr. 51a)

Ek+kelime hâlindeki redif:

Şikenc-i zülfün ile iztirābımız vardır
Derūnumuzda ‘aceb piç ü tābımız vardır (TTK, vr. 58a)

Dāġ-ı serimi tāt-ı Ferīdūna deġişmem
‘Uryānlığımlı atlas-ı gerdūna deġişmem (TTK, vr. 89b)

Manzumelerinin önemli kısmında redife yer veren Lem‘î, bu ahenk unsurunu bazen ön redif şeklinde mısra başlarında da kullanmıştır:

Ķanı ol gerdiş-i çeşm ü nigāh-ı āşinālıklar
Nedir şimdi teġāfūl-gūne vāz‘-ı bī-vefālıklar

Ķanı rüy-ı dile ol nūş-ħand-ı la‘l-i şekker-rīz
Nedir şimdi zeh[i]r-ħand-ı ġāzab bu kibriyālıklar

Ķanı ey meh beni ħayrān idüp yüz virdiġiñ demler
Nedir şimdi mişāl-i āyine bu ħod-nümālıklar (TTK, vr. 65a)

Ahenkle ilgili üzerinde durulması gereken bir başka unsur da matla beytindeki herhangi bir mısranın makta beytinde tekrarlanması şeklinde zuhur eden redd-i matlalardır. Ahenk dışında tekrar münasebetiyle anlamı kuvvetlendirmek için de tercih edilen redd-i matlaya Lem‘î'nin iki gazelinde tesadüf edilmektedir:

Hergiz olur mı şād dil-i ġam-siriştimiz
Hicr-i bütānı çekmek imiş ser-nüviştimiz
 ...
Naķş-ı ezel bu resme zühūr itdi Lem‘iyā
Hicr-i bütānı çekmek imiş ser-nüviştimiz (TTK, vr. 70b)

Piyāle-keşligi şanma şafā-yı ħātırdir
Cihānda çekdigimiz hep berāy-ı ħātırdir
 ...
Kemān-ı ħasrete tāķat mı var meġer Lem‘iyā
Cihānda çekdigimiz hep berāy-ı ħātırdir (TTK, vr. 59a)

3.1.2. Muhteva Özellikleri

Klasik edebiyatın sahip olduğu zenginliklere ve inceliklere vakıf, şairlik kabiliyeti yüksek bir şair olan Lem‘î'nin şiirleri, muhteva itibarıyla mensubu olduğu edebî gelenekle mütenasip bir görünüm arz eder. O, bu edebiyatın muhtevasını, mazmunlarını ve edebî sanatlarını şiirlerine başarıyla tatbik etmesini bilmiş; beyitler üzerinde oluşturduğu renkli ve zengin anlam çağrışımlarıyla usta bir şair olduğunu göstermiştir. Bu meyanda onun şiirlerinde dikkatleri çeken özelliklerden ilki, aşkın ruh ve beden üzerinde oluşturduğu tedailerin lirik bir ifade tarzıyla terennüm edilmiş olmasıdır. Ancak onda tezahür eden aşk, idealize edilen sevgilinin bütün yönleriyle âşığa hükmettiği beşerî aşktır. Tasavvufi aşkın izlerine temsil seviyesinde bile rastlanmaz. Aşağıdaki beyitler bu tarzdaki âşıkane duyguların kelimelerle mücessem hâle gelmiş olanlarından sadece birkaçıdır:

Leb-rîz-i nûr itdi dili mihr-i rûy-ı 'ışk
Mest-i müdâm kıldı şarâb-ı sebû-yı 'ışk (TTK, vr. 82a)

Alamaz seyl-i siriŝkimi benim ŝahrâlar
Âteş-i 'ıŝkımı teskîn idemez deryâlar (TTK, vr. 21b)

ŝahrâ-yı ğamda 'ışk ile dil pâdişâh olur
Âh-ı derûnı üstine çetr-i siyâh olur (TTK, vr. 57a)

Lem'î'nin şiirlerinde beşerî aşkın hâlleri yanında, hayattan kam alma düşüncesinin saikiyle dünyevi dertler ve yarına dair endişelerin bir kenara bırakılıp yaşama sevincinin ön plana çıkarıldığı rindane tavra da sıkça rastlanır. Bu hâliyle rint-meşrep bir profil çizen şair, mey ve meyhaneyle ilgili kavramları her fırsatta şiirlerinde malzeme olarak kullanmaktan geri durmamıştır:

Çek ayağı künc-i ğamdan sâkin-i mey-ĥâne ol
Var yüri dest-i muĝândan behre al mestâne ol (TTK, vr. 52a)

Çekilsün sâĝar-ı leb-rîz-i şahbâ sâkiyâ bir bir
Alınsun büse-i rengîn-i la'1-i dil-rübâ bir bir (TTK, vr. 60b)

Kulkul-ı mey şanma feyz-i ĥikmet-i câm-ı Cemi
ŝîŝe-i şahbâ ile ĝüyâ ki sâĝar söyleŝür (TTK, vr. 64b)

Âşık, maŝuk ve rakip arasındaki münasebet ve bunlar arasında cereyan eden hadiseler, diĝer ŝairlerde olduĝu gibi Lem'î'nin şiirlerinde de en fazla ele alınan konulardır. Âŝığın menfaat gözetmeksizin ruhunda ve bedeninde biteviye canlı tuttuĝu aşk, bu aşk uğruna çektiĝi ıstıraplar, sevgilinin aymazlığı ve acımasızlığı, rakibin kötülükleri, hasret, hicran ve vuslat arzusu gibi duygular etrafında şekillenen tasavvurlar Lem'î'nin şiirlerinin omurgasını teşkil eder. Muhayyilelerin çeşitli edebî sanatlarla zenginleŝtirildiĝi bu mısralardaki lirizmin coŝkusunu hissetmemek mümkün deĝildir:

Olurdum behre-dâr-ı ĝülsitân-ı rûyı ol ŝuĥuñ
ŝarılsam 'âşık-ı bi-cân gibi ol naĥl-i mevzûna (TTK, vr. 97b)

Ferâĝ-ı fikr-i vaŝlûñ 'âşık-ı bîmâra mümkün mi
Esîr-i ĥülyâ-yı 'ışka herĝiz çâre mümkün mi (TTK, vr. 103b)

'Âşık-ı mehcûruña şavt-ı raĝîbân ĥoŝ gelür
Reh-rev-i ĝüm-geşteye âvâz-ı seg dil-keş gelür (TTK, vr. 111a)

Klasik Türk şiirinde âşık-maŝuk-rakip dışında önemli bir tip olarak karŝımıza çıkan zahit, ahiret endişesiyle dünya işleri ve nimetlerinden kendini soyutlayan kişidir. Onun en bariz vasfı; rint bir hayat felsefesine sahip olan âŝıkları ve onların, hayattan kâm alma ve dünya nimetlerinden faydalanma şeklindeki düşüncelerini horlayıp boş olarak gördükleri bu hayat tarzından onları vazgeçirmeye çalıŝmalarıdır. Zahidin bu tutumuna karşı hemen hemen bütün divan şairlerinin takındığı ortak tavır ise rindane hayat tarzına sahîp çıkarak her fırsatta zahide çatmaktır (Kaplan, 2019, s. 367-68).

Birçok divan şairi gibi âşıkane ve rindane yaşama ŝeklini bir hayat felsefesine dönüŝtüren Lem'î de her fırsatta âŝıkları sürekli ahiret korkusuyla tehdit eden zahitlere yani kaba sofulara çatmış; yer yer onlara meydan okuyarak rindane hayat tarzının ĝür sesli, cesur bir temsilcisi olduĝunu hissettirmiştir:

Varırız maḥkeme-i rûz-ı cezāya zāhid
Seni rindān-ı mey-āşām ile irzā ideriz (TTK, vr. 73b)

Uzatma ḳāmeti zāhid riyāyı terk eyle
Bu vakti şarf-ı namāz itmeniñ zamāni degül (TTK, vr. 87a)

Zāhid ne bilür neş'e-i şahbā ne dimekdir
Ya lezzet-i gül-büse-i zībā ne dimekdir (TTK, vr. 63b)

Klasik Türk şiirinin zenginlik ve inceliklerinin künhüne vâkıf bir şair olan Lem'î, sahip olduğu müktesebatı şiirlerine başarıyla tatbik etmiş; sık kullanılan mazmunları ve hayalleri ustaca kullanmıştır. Hemen hemen bütün beyitlerine akseden bu kullanımlar dışında çeşitli meslek ve sanat dallarına ait olan kelime ve kavramlardan müteşekkil beyitlerle şiirlerine renk ve çeşni katmasını bilmiştir. Şair bu beyitlerinde söz konusu kelime ve kavramları daha çok aşk, aşkın hâlleri, hicran, vuslat, hasret ve sevgiliye sitem gibi temaları dile getirmek için kullanmıştır.

Nitekim “kânûn, uşşâk, kâr, nevâ, makâm, râst, âheng, tene nâ, nâle, sâz, nağme” ve “Zühre” gibi musiki terimlerinin kullanıldığı aşağıdaki beyitler bu durumu örneklemektedir:

Ḳânûn-ı 'ışka uydı ser-âğâz-ı 'andelîb
'Uşşâk içinde kâr-ı nevâ-sâz-ı 'andelîb (TTK, vr. 51a)

Kanḳı 'uşşâkın maḳâmın eylediñ cāy-ı ḳarâr
Râst söyle kime âheng-i şitâb itdiñ bu şeb (TTK, vr. 51a)

Çıkdı eflâke tene-nâ-yı ney-i nâle-i dil
Sâz-ı hoş-nağme-i Zühreyle hem-âheng midir (TTK, vr. 65b)

Benzer şekilde “sefîne, ğarîk, bahr, kenâr, girdâb, firkate, fülk, rûzigâr” ve “lücce” kelimelerinin yer aldığı aşağıdaki beyitler ise denizcilik terimleriyle oluşturulmuştur:

Sefîne-i dil-i güm-geşteye rehâ yoğ imiş
Ĝarîk-i bahr-ı ğam u 'ışka âşinâ yoğ imiş (TTK, vr. 77b)

Fıkr-i kenâr-ı yâr ile gird-âb-ı firḳate
Lem'î düşürdi fülk-i dili rûzigâr ḳayf (TTK, vr. 80b)

Necât-ı lücce-i ğamdan sefîne-i dilime
Ḳilâf-ı ḳâ'ide-i rûzigâr olur şandım (TTK, vr. 88b)

Lem'î'nin şiirlerinde yer yer sosyal eleştiri, halk inançları, yaşama şekilleri, adet, gelenek ve görenekler gibi bazı sosyal hayat unsurlarına rastlanmaktadır. Ancak şair anlatmak istediği düşünceyi temsilî anlatımla güçlendirmek için bu unsurlara beyit seviyesinde temas etmiş, tamamen bu unsurların işlendiği müstakil bir manzume kaleme almamıştır. Lem'î'nin şiirleri, edebî türler bakımından da zengin değildir. Aşağıda matla beyitleri verilen baharın gelişinin ve bayram günlerini idrak etmenin sevincinin paylaşıldığı gazelleri, bahariyye ve ıydiyye türündedir:

Bahâr oldı yine 'azm-i gülistân idecek demdir
Şafâdan gül gibi çâk-i giribân idecek demdir (TY, vr. 42b)

Ḥabbezā māh-ı nev-i şevvāl-i ḥayr-encām-ı 'îd
Ḥayr-maḫdem ey meh-i müjde-res-i peygām-ı 'îd (TTK, vr. 8a)

Lem'î'nin gazelleri arasında her ne kadar herhangi bir edebî türe dâhil edilemese de mecmua methi ve tavsifinin yapıldığı, yoğun bir şekilde hat sanatına müteallik kelimelerden mürekkep olmasıyla dikkatleri çeken iki gazel mevcuttur. Bu gazellerden birinin ilk üç beyti şöyledir:

Degil mecmû'a bir nev-şâhid-i gül-rüy-ı ma'nâdır
Bu rengin maṭla'-ı dil-keş añâ ebrû-yı ma'nâdır

Şikest-i ḥaṭṭ-ı reyḥân-ı rüsûm-ı saṭr-ı müşkîni
Müselsel ḥalka ḥalka kâkül-i ḥoş-büy-ı ma'nâdır

Degildir noḫtalar ser-şafha-i rengin-edâ üzre
'Arûsân-ı beyâna ḥâl-i nâfe büy-ı ma'nâdır (DTCF, vr. 2b)

4. Lem'î'nin Şiirlerinden Örnekler³

Kasideler

1.⁴

**Kaşîde-i Lem'î Çelebi Der-Sitâyiş-i Ḥazret-i Şadr-ı A'zam ve Dâmâd-ı Şehen-şâh-ı
 Mu'azzam İbrâhîm Paşa Edâma'llâhu Te'âlâ**

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

1. Minnet Allâha cihân oldı ṭarab-ḥâne-i Cem
 Cümle ebnâ-yı zamân muḡtenim-i ḥ'ân-ı kerem
2. Minnet Allâha ki bu kec-revişî çarḥ-ı felek⁵
 Râst devr itmede ber-vefḫ-i murâd-ı 'âlem
3. Minnet Allâha ki esbâb-ı ṭarab⁶ âmâde
 Dehen-i nâzik-i dil-ber gibi ğam 'ayn-ı 'adem
4. Gösterüp ğurre-i şevvâli yine sâķî-i çarḥ
 Ṭarḥ-ı esbâb-ı ṭarab eyledi çün meclis-i Cem
5. Bu ne keyfiyyet olur ki felek-i şu' bede-bâz
 Bir tehî sāġar ile 'âlemi kıldı ḥurrem

³ Hem bir makale hacmini aşmaması hem de bütün manzumelerin bir arada olduğu kitap çalışmamız yakında yayımlanacağı için şairin tespit edilen manzumelerinden bir seçki oluşturulmuş ve beyitlerdeki takdim-tehirler gösterilmemiştir.

⁴ *Mecmû'a-i Kasâ'id ve Ebyât*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi 763, vr. 322b-323b; *Şiir Mecmuası*, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Y/0022, vr. 34b-35b.

⁵ kühen: felek HE.

⁶ ṭarab: neşâṭ TTK.

6. Bî-mey-i sâķî-i gül-çihre vü bî-muṭrib ü sâz
Ne bu neş'e bu şafâ devr-i sürür[î] her dem⁷
7. Bu neşât u bu feraḥ cümle cihân ḥalķında
Sebebi n'ola didim didi sipihr-i a' zâm⁸
8. Eşer-i ma' delet-i mihr-i cihân-ārāyî
Reviş-i şadr-ı felek-pāye-i ferḥunde-ķadem
9. Maṭla' -ı mihr-i seḫâ māh-ı sipihr-i iclāl
' Arş-temkin-i felek rütbe-i seyyāre-ḫaşem
10. Kāmil-i nükte-ṭırāzende-i erbāb-ı kemāl
' Ārif-i nādire-sencān-ı Aristō-yı ḥikem
11. Dest-gîr-i źu' afā ḥāmî-i ehl-i ' irfān
Şaf-der-i ḫaşm-figen ser-şiken-i cünd-i sitem⁹
12. Āsumān-ı ' azamet ma' reke-ārā-yı hüner
Güher-i tāc-ı fūrüz-ı şadef-i baḫr-ı himem
13. Şadr-ı a' zâm ' Alî Paşa-yı ' adālet-pirā¹⁰
Ya' nî dāmād-ı şeh-i memleket-i Rüm u ' Acem
14. Nigeḫ-i luṭfi nevāzende-i erbāb-ı süḫan
Nażar-ı heybeti lerziş-dih-i Giv ü Nirem
15. Teng olur ' arşa-i cūdına göre heft iķlîm
Pestdir ķadrine nisbetle bu çarḫ-ı a' zâm
16. İtse naķķād-ı felek naķd-i nücümün der-piş
Destine alsa ' Uṭārid daḫı taḫrîre ķalem¹¹
17. Yine ta' dād idemezler şeref-i zātîñ eger¹²
İtseler şafḫa-i ecrām-ı semāvāta raķam¹³

⁷ Bu beyit, HE'de yok.

⁸ a' zâm: eḫām HE.

⁹ Bu beyit, HE'de yok.

¹⁰ Şadr-ı a' zâm ' Alî Paşa-yı ' adālet-pirā: İftihār-ı vüzerā Ḥazret-i Şadr-ı a' zâm HE.

¹¹ Bu beyit, TTK'de yok.

¹² şeref-i zātîñ eger: kerem ü iḫsānın HE.

¹³ Bu beyit, TTK'de yok.

18. İtdi güm-nâm zuhûr ideli nağş-ı keremi¹⁴
Gerçi çıkmışdı beyâz üstine nâm-ı Hâtem
19. Tîğ-i tîz-i gâzabı kelle ber-endâz-ı 'adû
Nâvek-i kahrı ciger-dûz-ı hezârân Rüstem¹⁵
20. Gerd-ı hîz olduğu dem tevsen-i müşkîn-bâli
Nâfe-i müşke dönerdi felek-i nüh-ıtârem¹⁶
21. Kim durur karşı süvâr olsa kümeýt-i gâzaba
İtse irhâ-yı 'inân alsa ele tîğ-i dü-dem¹⁷
22. Bâd-ı şarşar gibi haşmı eger eylerse firâr
Evvelîn haţvede eyler anı mevcûd-ı 'adem
23. Âşafâ dâd-gerâ dâver-i şâhib-nazarâ
Ey şinâsende-i kâdr-i fuzalâ-yı 'âlem
24. Nûkhet-i sünbül-i evşâfiñ¹⁸ ile peyk-i şabâ
Cilvegâh eyler ise vâdî-i Çini bir dem
25. Nâf-ı müşkîni ru'âf ile olurdu leb-rîz
Âhuvân-ı çemenistân-ı Hóten eylese şem
26. Geçse hâtırdan eger ebr-i hayâl-i luţfuñ
Berg berg-i gül-i ümmidim olur pür-şeb-nem
27. Fitne peydâ olamaz devr-i zamânında meger
Halka-i zülfine hâl-i siyeh-i müşkîn-dem¹⁹
28. Bû-Bekir şıdk 'Ömer-ğayret [ü] 'Osmân-hayâ
V'ey 'Alî-cûd [u] huliyyü'l-himem [ü] pâk-şiyem²⁰
29. Çâr rûkn üzre müretteb mi degildir zâtiñ
Ki bu ahlâk-ı cemîle saña oldu münzam²¹

¹⁴ İtdi kem-nâm zuhûr ideli nağş-ı keremi: Küremâ-yı selefiñ eyledi Tayy menkabetin TTK.

¹⁵ Bu beyit, HE'de yok.

¹⁶ Bu beyit, HE'de yok.

¹⁷ Bu beyit, HE'de yok.

¹⁸ evşâfiñ: hulkuñ TTK.

¹⁹ Bu beyit, HE'de yok.

²⁰ Bu beyit, HE'de yok.

²¹ Bu beyit, HE'de yok.

30. Şevk-i medhiñle ser-efgende-i endiše iken
Oldı bir taze ğazel hâtır-ı şevke mülhem
31. Yok emân gūşe-i çeşm-i siyehinden bir dem
Nice bir ğamze çeke üstüme şemşir-i sitem
32. Nice mümkün görüp ol şâh-levend-i hüsni
Olmamak cilve-i cevlanına pâ-mâl âdem
33. Öğredür şive-i reftarı bütân-ı şehre
Her ne demitse hırâm ol şeh-i müşkin-perçem
34. Cüşiş-i girye sefid itdi sevâd-ı çeşmim
Kime şekvâ ideyim baht-ı siyehden bilmem
35. Ğonce-i maţlabım eylerse tebessüm **Lem'î**
Açılır dilde olan ' uqde-i râz-ı mübhem
36. Bir zamân olmuş idi sürme-i gerd-i ğamla
Dehen-i nâdire-sencân-ı me' ânî ebkem
37. Gül-i zâtıñ olalı ziver-i bağ-ı iclâl
Oldılar her biri bir bülbül-i pâkize-naĝam
38. Vaşf-ı zâtıñ beni de eyledi bir bülbül kim
Naĝme-i şi' rimi biñ cân ile diñler ' âlem
39. Benem ol reşha-tırâz-ı çemenistân-ı sühan
Şafha-i nazmım olur reşk-i gülistân-ı İrem
40. Tūtî-i nâtıqam oldukça şeker-riz-i hayâl
Olmada âyñe-i tab' ima ma' nâ mülhem
41. Olmaz idi bu kadar rûh kelâmımda benim
Olmasa hâmem eger hem-dem-i ibn-i Meryem²²
42. Haşre dek şahid-i nazmım n'ola olsa taze
Âb-ı hayvân mı degil yoĝsa midâd-ı hâmem²³

²² Bu beyit, HE'de yok.

²³ Bu beyit, HE'de yok.

43. Neş'e şahbâda ne keyfîyyet ile muzmer ise
Nazm-ı şühümde dağı ma' nî-i rengin müdgam
44. Satır-ı piçide-nümâ-yı sühan-ı renginim
Görinür dîde-i hussâda mişâl-i erkam
45. Tayy-i tûmâr-ı sühan kıl nice bir hod-râyî
İrdi encâma söz âgâz-ı du' âdir elzem
46. Nitekim dâ'ire-i nüh-felek-i minâda
Mihir ü meh devr ide Nâhid nağam-sâz ola hem
47. Zât-ı pür-cûduñı Hâk şadr-ı sa' âdetde müdâm
Eyleye bâ' iş-i âsâyiş-i halk-ı ' âlem

2.²⁴

Medh-nâme-i Dostân Güfte-i Lem'î-i Nüktedân

mef' ulü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ulün

1. Bu nâme mi tûfî-i sühan-ver mi nedir bu
Şirinî-i güftâr mı sükker mi nedir bu
2. Bu nâme mi müşkîn-raşam-ı mihr ü vefâ mı
Ya nüshâ-i haţî-ı ruğ-ı dil-ber mi nedir bu
3. Bu nâme mi ya sine-i âgûş-ı ümîde
Düşîze-i ra' nâyî-i ziver mi nedir bu
4. Bu nâme mi yâ şahid-i mirâne-edâ mı
Yâ kişver-i ümmîdime dâver mi nedir bu
5. Bu nâme mi Bihzâd-ı nigâr-hâne-i Çîn mi
Şeh-nâme-i manzûr u muşavver mi nedir bu
6. Bu nâme midir haclegeh-i râzda güyâ
Zerrin tütük-ı mihr ile duğter mi nedir bu
7. Bu nâme midir sâmi' a-i zîb-i fuzalâ mı
Yâ dürr-i girân-mâye mi cevher mi nedir bu

²⁴ *Mecmû'a-i Eş'âr*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Üniversite A-76, vr. 292a-293a; TTK, vr. 41b-42b.

8. Kırtās-ı beyāz üzre olan ḥaṭṭ-ı müselsel²⁵
Mevc-i yem-i ma' nā mı ya ' anber mi nedir bu
9. Her satrı virür nükhet-i gīsū-yı maḥabbet
Her noḳtası ḥāl-i ruḥ-ı dil-ber mi nedir bu
10. Her nüktesi bir ḡonçe-i ḡülzār-ı ma' ārif
Her lafzı anıñ berg-i ḡül-i ter mi nedir bu
11. Mefhūm olunur ḡonçe-i dem-bestedir ammā
Hem sürme-i ḥaṭṭ ile sūḥan-ver mi nedir bu
12. Ser-mest-i neṣāṭ eyledi rengin̄-i maẓmūn
Hem-reng-i ḡül-i neṣ 'e-i sāḡar mı nedir bu
13. Gösterdi dile ṣāhid-i ma' nāyı ser-ā-pā
Feyz-āver-i āyine-i enver mi nedir bu
14. Şebbāz-ı Hümā-sāye midir dest-i emelde
İḳbāl-i felek-rütbe-i aḥter mi nedir bu
15. Maḥdūm-ı Ebu'l-Feyz-i pesendīde-edā kim
Revnaḳ-dih-i dīvān-ı hünerver mi nedir bu
16. Āṣār-ı hünere ṭab' -ı selīminde hüveydā
Rūşenger[ī]-i mihr-i münevver mi nedir bu
17. Endişesi rüşenger-i āyine-i idrāk
Ḥayret-dih-i mir 'āt-i Sikender mi nedir bu
18. Ṭab' ı şadef-i baḥr-ı girān-māye-i iz' ān
Māhiyyeti āb-ı ruḥ-ı gevher mi nedir bu
19. Nuṭḳında²⁶ olan ḥālet-i ḥāşiyet-i te 'şir
İ' cāz-ı Mesīḥā ile hem-ser mi nedir bu²⁷
20. Zātı şeref-i kevkebe-i nükteverāndır
Ṭab' ı dür-i nā-yāb-ı bahāver mi nedir bu

²⁵ beyāz üzre olan ḥaṭṭ-ı müselsel: beyāz-efser olan ḥaṭṭ-ı mesā mı DTCTF.

²⁶ Nuṭḳında: Luṭfında DTCTF.

²⁷ Bu mısra, DTCTF'de yok.

21. Sünbül-şiken-i turre-i hulkındaki şemme
Ser-māye-dih-i nāfe-i ' anber mi nedir bu
22. Kilk-i hüneri naḥl-i çemen-zīb-i cinān mı
Yā lüle-i ser-çeşme-i Kevşer mi nedir bu
23. Yā nazm-ı selīsinde olan şūḥ-ı ma' nā
Reng²⁸-i reviş-i şīve-i dil-ber mi nedir bu
24. Āyā sebeb-i şafvet-i āyīne-i ṭab'ım
Evşāf-ı Ḥudāvend-i keremver mi nedir bu
25. Dil nāme-i şevk ile idüp bir ğazel inşād
Hem-zemzeme-i murğ-ı nevāger mi nedir bu
26. Ol ğamze-i ḥün-rīz mi ḥançer midir āyā
Ebrū mı ya şemşīr-i mücevher mi nedir bu
27. Āşüb-figen oldu cihāna kad-i bālā
Ṭübā mıdır ol ḳadd-i şanavber mi nedir bu
28. Gül-büse-i la' linden olan lezzet-i şīrīn
Sükker mi ' aceb ḳand-i mükerrer mi nedir bu
29. Ādem yitürür ' aqlını görse o perīyi
Cādū mıdır ol çeşm-i füsünger mi nedir bu
30. Zencīr-i maḥabbet mi o ğīsū-yı girih-ĝīr
Sünbül mi bu ya zülf-i mu' anber mi nedir bu
31. Ṭarf-ı leb-i la' linde olan ḥāl-i siyeh mi
Hindū-beçe-i teşne-i Kevşer mi nedir bu
32. Lem'î ḳalemiñ nāy-ı nevā-sāz-ı sūḥan mı
Ya bülbül-i bezm-i çemen-i ter mi nedir bu
33. Çekdim o ḳadar dürr-i girān-māye-i maẓmūn²⁹
Saṭr-ı raḳam-ı ' ıḳd-ı mücevher mi nedir bu

²⁸ Reng: Reşk TTK.

²⁹ maẓmūn: tevfiḳ DTC.

34. Ya cevher-i ma' nā ile her mışra' -1 nazımım
Şemşir-i rez[i]m-sāz-1 dil-āver mi nedir bu
35. Nazm-1 terim ārāyış-i ser-şafha-i ' irfān
Hüs-n-i nazar-1 Dürr'ye mazhar mı nedir bu
36. Hep dürr ü güher nazm ider³⁰ ol taze hayāle
Deryā-yı me' ānide şināver mi nedir bu
37. Cārū-keş-i mesnedgeh-i ' irfānıyuz anıñ
Dil bende-i dirine mi çaker mi nedir bu
38. Tab' imdan alur feyzi sühan-sāz-1 zamāne
Ya mevr-id-i ifhām ya hāver mi nedir bu
39. Vehbī mi degüldür baña ser-māye-i ma' nā
Ol h'āce-i bāzār-1 hünerver mi nedir bu
40. Hem-pāye mi Fā'ik-revişān şimdi benimle
Naş-1 kadem-i ş'i' rime hem-ser mi nedir bu
41. Bir meclis-i Sāmīye Nedimem ki Nazirī
Meclisiñe memdüh-1 kerem-ver mi nedir bu
42. Kilk-i hünerim çeşm-i hasūdān-1 zamāna
Ya hançer-i ser-tiz ya nişter mi nedir bu
43. Ammā dil-i aḥbāb-1 sühan-senc-i zamāna³¹
Serv-i kad-i ra' nā-yı sitemger mi nedir bu
44. Tāb-1 ğam-1 ḥasretle derūnum benim ammā
Āteş-kede mi sineye micmer mi nedir bu
45. Eslāf bu üslūbda dimiş var mı kaşide
Hem nāme vü hem tuḥfe-i hoş-ter mi nedir bu
46. Besdir bu kadar şive-i refitār-1 sühan bes
Taḥdīm-i du' ā de 'b-i sühanver mi nedir bu

³⁰ ü güher nazm ider: bahadır nazm ol DTCTF.

³¹ zamāne: nikāta TTK.

47. Dil şâm u seher zezeme-perdâz-ı şenâdır
Çün murğ-ı şeb-âheng gül-i ter mi nedir bu

48. Olsun gül-i ümmîdi çemen-zîb-i sa' âdet
Maṭlûb-ı dil-i bende-i kemter mi nedir bu

Müseddes³²

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

I

Beni güm-nâm idenler nâm ile meşhûr olsunlar
İdenler şâm [u] şubhüm mihr-veş pür-nûr olsunlar
Terahhüm itmeyenler zaḥmıma mecbûr olsunlar
Nigâh-ı luṭf-ı çeşm-i yâr ile manzûr olsunlar
Beni maḥzûn idenler dâ'imâ mesrûr olsunlar
Yıkanlar ḥâṭır-ı virânemi ma' mûr olsunlar

II

Gönül mir'âti kim pür-jeng ola kendü gubârımdan
Sezâ mı şekve-rîz idem dihânî rûzigârımdan
Beni dūr eyleyenler gûşe-i cây-ı kararımdan
Karîn-i bezm-i yâr olsun cüdâ iden diyârımdan
Beni maḥzûn idenler dâ'imâ mesrûr olsunlar
Yıkanlar ḥâṭır-ı nâ-şadımı ma' mûr olsunlar

III

Füsûn u fitnesinden çeşm-i mekkârîñ maşûn olmam
Alursa 'aqlımı âvâre-i deşt-i cünûn olmam
İçerse kanımı ol ğamze-i cādû zebûn olmam
Saña ey meh-cebînim lâ[le]-veş dâğ-ı derûn olmam
Beni maḥzûn idenler dâ'imâ mesrûr olsunlar
Yıkanlar ḥâṭır-ı nâ-şadımı ma' mûr olsunlar

IV

Çekildi çün ezelde kilik-i şun'-ı hükm-i Yezdânî
Ne mümkündür ki tağyîr ola naqş-ı levh-i pişânî
Kaẓâ vü kadre teslîm ü rızâdır emr-i Rabbânî
Ḥaḳîkatde ḥıredmendiñ budur mi' yâr-ı iz' ânî
Beni maḥzûn idenler dâ'imâ mesrûr olsunlar

³² TTK, vr. 47b-48a.

Yıkanlar hâtır-ı nâ-şādımı ma' mūr olsunlar

V

O hūnī raḥm ider mi nāle vü zārım bülend olsa
 Bu cism-i zār âteş içre mānend-i sipend olsa
 Mişāl-i ney ser-â-pā [hem] vüçūdum bend bend olsa
 Göñül bu sözden ayrılmaz eger bend-i kemend olsa
 Beni maḥzūn idenler dā'imā mesrūr olsunlar
 Yıkanlar hâtır-ı nâ-şādımı ma' mūr olsunlar

VI

Ezelden **Lem'** iyā dil hāne-zād-ı derd ü miḥnetdir
 Tabībim çāre kılmazsa dime āyā ne ḥikmetdir
 Süḥan-fehme viren neş'e mey-i telḥ-i naşīḥatdir
 Ser ü sāmān [u] āsāyiş cihānda ḥüsn-i ülfedir
 Beni maḥzūn idenler dā'imā mesrūr olsunlar
 Yıkanlar hâtır-ı nâ-şādımı ma' mūr olsunlar

Gazeller

1.³³

mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Tevfīḳin eyler ise eger nāḥudā Ḥudā
 Eyler kenāra fülk-i dili āşinā Ḥudā
2. Mümkün midir açılmaya şad' uḳde-i emel
 Ol kim derūnı āh çeküp diye yā Ḥudā
3. Vārestedür belā vü ḳazādan o şāf-dil
 Vird-i zebānı ola seniñdir rızā Ḥudā
4. Şabr u şekīb iden reh-i miḥnetde' āḳıbet
 Dest-gır ü çāre-sāz degil mi aña Ḥudā
5. Ḳalmaz bu dāmgāh-ı ğar[ā']ibde **Lem'** iyā
 Dil murgı kim diye dil-i şebde Ḥudā Ḥudā

2.³⁴

mef' ulü mefā' ilü mefā' ilü fe' ulün

³³ TTK, vr. 48b.

³⁴ TTK, vr. 49a.

1. Rûyında iden zülf-i muṭarrâyı temâşâ
Âteşde ider ' anber-i sârâyı temâşâ
2. Ta' bîr idemem lezzet-i bûs-ı leb-i la' liñ
Sâgar idemez neş'e-i şahbâyı temâşâ
3. Âyîne-i naḡş-ı ḡademin görsün o serviñ
İtmek dileyen cilve-i Ṭübâyı temâşâ
4. Hâr-efkenî-i ṭa' nı ḡo ey zâhid [ü] it sen
Bir kerre hele ol gül-i zîbâyı temâşâ
5. Bu ' âlem-i hiç-kâra şaḡm beste-dil olma
Ancaḡ ideḡor **Lem'î** temâşâyı temâşâ

3.³⁵

meḑ' ülü fâ' ilätü meḑâ' ilü fâ' ilün

1. Şehbâz-ı çeşm-i şüh-ı cihân söylerim saña
Yaḡşı nigâh-ı ḡamze hemân söylerim saña
2. Ol nev-demide ḡaṭṭ ile ol ṭurre-i cebîn
Menşür-ı ' azl-i ḡüsne nişân söylerim saña
3. Mühr-i sükût urur dehen-i bülbül-i dile
ḡüsn-i edâ-yı ḡonçe-dehân söylerim saña
4. Evreng-zîb-i ' ışḡdır ol şehriyâr-ı nâz
Müjḡân siyâh ḡamze sinân söylerim saña
5. Oldum helâk-i ḡançer-i tîz-i tegâfulün
ḡurbânîñ olduḡum ne yalan söylerim saña
6. Yoḡdur raḡîbden dem-i fırsat ki söyleyem
ḡ'âhişḡer-i derünî nihân söylerim saña
7. Çeşm-i siyâh şüh nigâh u kirişme-senc
Lem'î ḡazâl-i bâḡ-ı cinân söylerim saña

³⁵ TTK, vr. 7a, 112a.

4.³⁶

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

1. Hulf-i va' d eylediñ ey mäh bu şeb n'oldı saña
Gelmediñ häle-i āgūşa sebeb n'oldı saña
2. Olmadıñ bezm-i meye dā'ire-sāzī-i şerīf
Söyle ey şūh-ı perī-hulk' aceb n'oldı saña
3. Dil-i maḥzūna nevāzişler iderdiñ evvel
Şimdi berhem-zen-i ebrū-yı ğazab n'oldı saña
4. Perde-i gūş-ı güli itdi derīde nāleñ
Kanı ey bülbül-i şūrīde-edeb n'oldı saña
5. Cünbiş-i h'āhişe ey **Lem' ĩ** neden bu temkīn
Kanı evvelki tek-ā-pū-yı taleb n'oldı saña

5.³⁷

mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Kānūn-ı 'ışka uydı ser-āġāz-ı 'andelīb
'Uşşāk içinde kār-ı nevā-sāz-ı 'andelīb
2. Yāda getürdi çāh-ı zenaḥdān-ı dil-beri
Çeh çeh terāne-i dil-i dem-sāz-ı 'andelīb
3. Açıldı gönçe gibi nesīm-i bahār ile
Ser-beste 'arz-ı ḥāl-i dil-i rāz-ı 'andelīb
4. Oldı şadā-yı zāġ-ı siyāhı bu gülşeniñ
Müher-i süküt u sürme-i āvāz-ı 'andelīb
5. Īhām ider bu naqş cihānıñ fenāsını
Ma' nā-yı güft ü güy-ı ser-āġāz-ı 'andelīb
6. Çekdi zebāna tā-be-felek sūz-ı 'ışk ile
Germ itdi bāġı şu' le-i āvāz-ı 'andelīb
7. İtdi gūşāde gül gibi tab'-ı sūḥanveri
Lem' ĩ çü ḥāme naġme-i i' cāz-ı 'andelīb

³⁶ TTK, vr. 49a.

³⁷ TTK, vr. 51a.

6.³⁸

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Būs-ı la' l-i dil-bere âmāde bir ben bir ḥabāb
Tîğ-i mevc-i bādeye ser-dāde bir ben bir ḥabāb
2. Zevrağ-ı cām-ı leb-i la' liñ hevāsıyla müdām
Baş açığ āzāde-ser deryāda bir ben bir ḥabāb
3. Bir nefesde ğamze-i sākīye cān u ser virür
Var ise bu meclis-i dünyāda bir ben bir ḥabāb
4. Bir nefes kesb-i hevā-yı dil-güşā-yı dehr için
Hep viren gül-berg-i ' ömri bāda bir ben bir ḥabāb
5. Nağş-ı reng ü bŷy-ı gŷlzār-ı cihāndan **Lem'î** iyā
Sīne-i āyīne gibi sāde bir ben bir ḥabāb

7.³⁹

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. La' l-i nabîndan kimi sen kām-yāb itdiñ bu şeb
Kimleri cānā sezāvār-ı ḥiṭāb itdiñ bu şeb
2. Kanķı ' uşşāķın maķāmın eylediñ cāy-ı qarār
Rāst söyle kime āheng-i şitāb itdiñ bu şeb
3. Kimdir āyā ğāşīye-dār-ı semend-i ' izzetiñ
Kimleri ey şeh-sŷvārım der-rikāb itdiñ bu şeb
4. Āfitābım şubḥa dek ben ḥŷn-ı dil nŷ eyledim
Sen kimiñle leb-be-leb bŷs-ı şarāb itdiñ bu şeb
5. Seng-i kŷyuñ bāliş-i ḥ'āb-ı ḥayāl oldu baña
Sen kimiñ bāzŷsını bālīn-i ḥ'āb itdiñ bu şeb
6. Pertev-i meh-tāb-ı rŷyuñ şem' e ḥacet koymadı
Lem'î f' veş pervāneyi āyā kebāb itdiñ bu şeb

³⁸ TTK, vr. 51a; DTCF, vr. 294b.

³⁹ TTK, vr. 50b.

8.⁴⁰

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Nergis-i güلزār-ı cān-ı 'āşıkāndır çeşm-i mest
Ğıbta-bahşā-yı ğazālān-ı cināndır çeşm-i mest
2. Tīġ-i cevher-dār-ı ebrūsıyla eyler meşveret
Kıtl-ı 'uşşāk eylemekde hem-zebāndır çeşm-i mest
3. Pençesi pülād olursa 'āşık-ı dil-ħasteniñ⁴¹
Tīz-i ğamze şikest eyler yamandır çeşm-i mest
4. Nazra-i evvelde fehmi eyler murād-ı 'āşıkı
Tercemāndır ğamze ammā nükte-dāndır çeşm-i mest
5. Ādeme hiç bir nigāh-ı āşināyī eylemez
Lem' iyā āhū-yı vahşī-i zamāndır çeşm-i mest

9.⁴²

mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün mefā' ilün

1. Kimiñ gönlindesin feyz-āşinā-yı tal' atıñ kimdir
Gülistān-ı ruħuñdan ğonçe-çin-i vuşlatıñ kimdir
2. Uçar şimdi gözümde şāh-bāz-ı çeşm-i ħün-riziñ
Kimiñ kolındasın āyā şikāra raġbetiñ kimdir
3. Kime āyine-veş sine-ġuşāsın bezm-i ħāşināda
'Aceb tūti gibi bezle-ġudāz-ı şoħbetiñ kimdir
4. Hele biz Mışr-ı ğamda eşk-riz ü derd-i hicrānız
Züleyhā-veş 'aceb dāmān-ġir-i 'işmetiñ kimdir
5. Çü **Lem'İ** dūr olduġ meclisiñden biz 'aceb şimdi
Sezā-yı dil-nevāzī-i ħiṭāb-ı 'izzetiñ kimdir

⁴⁰ TTK, vr. 52b; *Mecmū'a-i Eş'ār, Münşeat ve Fevā'id*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 10197, vr. 42a-b.

⁴¹ Pençesi pülād olursa 'āşık-ı dil-ħasteniñ: 'Āşık-ı nā-kāmiñ olursa demürden pençesi İÜ.

⁴² TTK, vr. 58a.

10.⁴³

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Şafâ-yı hüsnüni haṭṭıñ ki nâ-būd eylemek ister
‘ Acebdir mihr-i raḥşānı gil-endūd eylemek ister
2. Nihândır luṭfı zîr-i çîn-i ebrûsında ol şūḥuñ
Dil-i ‘ uşşâkı düşnâm ile hoşnūd eylemek ister
3. Raḳîbiñ iltifât-ı yâr ile başı göge irdi
‘ Adû-yı dîv-sîret kârımız dūd eylemek ister
4. ‘ Aceb serd oldı ey ḥ̄āce cihāniñ germ bāzârı
Ziyāndan iḥtirâz itsün o kim sūd eylemek ister
5. Görüñdi cā-be-cā haṭṭ-ı siyeh ṭarf-ı ‘ izârında
Henüz ol şūḥ-ı fettân vaz‘ -ı ma‘ hūd eylemek ister
6. Bu şîrînkârî-i elfâz-ı nazm-ı dil-keşiñ **Lem'î**
Seni ṭab‘ -ı sūḥan-sencāna maḥsūd eylemek ister

11.⁴⁴

mef' ulü mefâ'îlü mefâ'îlü fe' ulün

1. Ey dil ‘ aceb ol gözleri mestâne kimiñdir
Ḥaṇçer be-kef-i ğamze o cānâne kimiñdir
2. Dil maḥv-ı vücūd itmededir tāb-ı cemāle
Ol şem‘ kimiñdir ya bu pervâne kimiñdir
3. Zâhid ne arar sende o keyfiyyet-i idrāk
Kim fehm idesin mescid ü mey-ḥâne kimiñdir
4. Çekme ayağın meclis-i meyden kerem eyle
Sâḳî görelim nevbet-i peymâne kimiñdir
5. Gîsû-yı ḥam-ender-ḥam-ı ruḥsârda **Lem'î**
Zencîre çekilmiş dil-i dîvâne kimiñdir

⁴³ TTK, vr. 63a.

⁴⁴ TTK, vr. 64a.

12.⁴⁵

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Fikr-i zülfün dilde sevdâ-yı derûnum artırır
Nev-bahâr-ı haţţ-ı ruhsârîñ cünûnum artırır
2. İztırâb-ı pîçîş-i zülfün hevâ-yı ı şķ ile
Mevc-i tûfân-hîz-i deryâ-yı sükûnum artırır
3. Ol ki seng-endâz olur yârîñ segân-ı kûyına
İnkisâr-ı hâţır-ı âyîne-gûnum artırır
4. Târumâr itdikçe zülf-i 'anberîniñ rûzigâr
'Uķde-i pîçîde-i baht-ı zebûnum artırır
5. Cilve-sâz olduķça **Lem'î** dilde 'aks-i rûy-ı yâr
Nefha-i rengîñ-i kilki-vâjgûnum artırır

13.⁴⁶

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

1. Gülşeniñ saña müşâbih gül-i handâni mı var
Reng-i ruhsârîña beñzer dimege cânı mı var
2. Hep musahhar dil ü cân haţţ-ı leb-i yâķûta
O şeh-i hüsnuñ 'aceb mühr-i Süleymânı mı var
3. Gerdişi zevķ-i murâd üzre olur mı felegiñ
Kendi başına meger dönmege dermânı mı var
4. Kime beñzer diyeyim mihr-i ruķ-ı pür-tâbın
Şehr içinde o mehiñ yoķsa bir akrânı mı var
5. Nażm-ı üstâda nażîre dimege ey **Lem'î**
Herkesiñ sencileyin ŧab' -ı sühan-dânı mı var

14.⁴⁷

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Açılmadı bize ol gönçe-leb mestür ķalmışdır
Leb-â-leb dürc-i gevherdir o fem memhür ķalmışdır

⁴⁵ TTK, vr. 64a.

⁴⁶ TTK, vr. 66a.

⁴⁷ TTK, vr. 67b; DTCF, vr. 268a.

2. Nemek-rîz-i tekellüm ol ki hicr-i ebruvânîñla
Hilâl-âsâ tenimde zaḥm-ı nev-nâsûr ḳalmıḫdır
3. Taḥammül ol nigâh-ı nîm-mest-i yâre müşkildir
O gözler kim mey-i dūḫîñeden maḥmûr ḳalmıḫdır
4. Biz olduḫ bezm-i ḫâşından o şūḫuñ gerçi dūr ammâ
Ser-i zülf-i mu' anberde dil-i rencûr ḳalmıḫdır
5. Geçirme vaḳtı ğamla dem yudar **Lem'î** cihân içre
Ne Şâpûr u ne Behmen ne ser-i Faġfûr ḳalmıḫdır

15.⁴⁸

mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

1. Sensiz baña gülzâr-ı cihân Beyt-i Ḥazendir
Çeşm-i tere her ğonçe-i nev-reste dikendir
2. Bir bûse-i la' l-i leb-i pür-şûrî o şūḫuñ
Tâ şubḫ-ı kıyâmet nemek-i dâġ-ı kühendir
3. Bil ḳadr-i dem-i 'ıyşını hengâm-ı güzerdir
Her âmed ü ref-t-i nefesiñ târ-ı kefendir
4. Çün şâne zaḫ[1]m-ḫ'âr-ı perişânî-i ğamdır
Ol dil ki giriftâr-ı ser-i zülf-i sūḫandır
5. **Lem'î** ḫazer it şîr-i nigâhından o şūḫuñ
Âgeh gör a ḫünî gözi âhû-yı Ḥotendir

16.⁴⁹

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Çekilsün sâġar-ı leb-rîz-i şahbâ sâḳiyâ bir bir
Alınsun bûse-i rengin-i la' l-i dil-rübâ bir bir
2. Olinca ser-zede ḫattı o şūḫuñ levḫ-i rüyında
Çözül-di târ-ı sūbhâ gibi erbâb-ı hevâ bir bir

⁴⁸ İÜ, vr. 42b; TTK, vr. 57b.

⁴⁹ İÜ, vr. 43b-44a; TTK, vr. 60b.

3. Bu şeb tenhâ hele ol nâ-be-‘ahde derd-i hicrâmı
Döküp seyl-âb-ı eşki naql olundu mâcerâ bir bir
4. Hücûm itdikde taraf-ı bâğ-ı kûy-ı yâre bîgâne
Çekildi mihnet-âbâd-ı firâka âşinâ bir bir
5. Nice şad-pâre olmaz **Lem**‘iyâ mir ‘ât-ı dil her dem
Gelür dest-i sitemle yârden seng-i cefâ bir bir

17.⁵⁰

mefâ‘ilün fe‘ilâtün mefâ‘ilün fe‘ilün

1. Bahâr-ı neş ‘e-i meyden ruhuñ ki gül gül olur
Hezâr şevk ile dil hem-sürûd-ı bülbül olur
2. Hâyâl-i kâkül ü hâliñle dâne-i eşkim
Zemîn-i dîde-i pür-nemde tohm-ı sünbül olur
3. Nigâh-ı germ ile tâkat-güdâzdır çeşmiñ
Hadeng-i gamze-i tîze nice taħammül olur
4. Ğuref-nişîn-i kuşûr-ı riyâz-ı maḡlab olur
O dil ki rû-be-reh-i vâdî-i tevekkül olur
5. Elimde **Lem**‘î benim Zü‘l-feķârdır ħâmem
Kümeyt-i dil giderek hem-‘ inân-ı Düldül olur

18.⁵¹

mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün

1. Beni bîdâr iden şeb-tâ-seher âh u enînimdir
Hadeng-i gamze-i şûhı o yârîñ dil-nişînimdir
2. Çıķardı ser-nüviştım bir nigâh-ı merħamet itseñ
Ki her bir zîr-i ħâk⁵² üzre yatan naķş-ı cebînimdir
3. İden ħall ‘uķde-i müşkilterîñ-i zülf-i âmâlim
Dem-i feyz-i seherle nâħun-ı âh-ı ħazînimdir

⁵⁰ TTK, vr. 56b; İÜ, vr. 46a.

⁵¹ İÜ, vr. 46b.

⁵² zîr-i ħâk:

4. Ne lâzım minnet-i sâķī-i şahbâyı bu dem çekmek
Beni ser-hoş⁵³ iden ol hoş-tebessüm nâzenînimdir
5. Hârâbât-ı şafâyı **Lem'îyâ** seyr ü temâşâyâ
Elimde gerden-i minâ-yı şahbâ dūr-bînimdir

19.⁵⁴

mef'ülü fâ'ilâtü mef'îlü fâ'ilün

1. Gülşen-serây-ı kûyına yârîñ gider mi var
Derd-i derûnum 'arz ideyim nâme-ber mi var
2. Ey peyk-i hoş-ħırâm-ı şabâ sür'atîñ nedir
Ol nev-resîde tâze gülümden haber mi var
3. Yoķ cünbiş-i nigâha mecâli o nev-resiñ
Bilmem mizâc-ı nergisi üzre nazar mı var
4. Eyle havâle nâvek-i müjgâna sineñi
Teslîm gibi tîr-i kaçâyâ siper mi var
5. Geh hûn-ı dil çeküp⁵⁵ geh rıtl-ı girân-ı ğam
Ben çekdigim cihânda meger⁵⁶ bir çeker mi var
6. Ol murġ-ı lâne-sâz-ı fırâķam ki **Lem'îyâ**
Pervâz-ı kûy-ı yâre meger bâl ü per mi var

20.⁵⁷

mef'îlün mef'îlün mef'îlün mef'îlün

1. İlâhî mey-keşânîñ âh u efgâni kimiñ-çündür
Mey içünse meyiñ bu cûş u tuġyânı kimiñ-çündür
2. Eger ħurbân içünse piç ü tâbı cevher-i tîġiñ
Ya ħurbânîñ nigâh-ı çeşm-i ħayrânı kimiñ-çündür

⁵³ ser-hoş:

⁵⁴ TTK, vr. 64b; DTCF, vr. 294b-295a; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Sermet Çifter Kütüphanesi, Y-619, vr. 31a.

⁵⁵ çeküp: gelüp DTCF.

⁵⁶ çekdigim cihânda meger: çekdigimi bezm-i cihânda SÇ..

⁵⁷ DTCF, vr. 267b; TTK, vr. 59a; *Mecmû'a-i Eş'âr Münşeat ve Resâ'il*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi 10757/8, vr. 133b; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Oġuz Ergeç Özel Koleksiyonu, vr. 27a; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Mısır El-Ezher Şeyhliği Kütüphanesi, Lugat-ı Şarkıye 632, vr. 238a.

3. Hürüşî⁵⁸ cularîñ hep mâcerâ-yı baħr içündür çün
Ya baħrıñ cüşîş-i emvâc-ı tuğyâni⁵⁹ kimiñ-çündür
4. Eger mihr-i cihân-tâb içün ise gerdişi çarħıñ
Ya mihrîñ rûz-tâ-şeb devr-i cevlâni⁶⁰ kimiñ-çündür
5. Perîşânî-i ehl-i ‘ışka bâdî zülf-i yâr ammâ
Ya bu zülf-i mu‘anberde perîşânî kimiñ-çündür⁶¹
6. Şeb oldıysa ümîd-i feyz-i şubħa sîne-çâk-i şevk
Ya şubħ-ı şâdıķıñ çâk-i girîbânı kimiñ-çündür⁶²
7. Bu ‘âlem pây-tâ-ser ‘âşık-ı dil-beste-i hayret
Bilinmez mi ‘aceb **Lem‘î** bu hayrânî kimiñ-çündür

21.⁶³

mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün

1. Felekden şekve itsem çekdiğim âzârı kim diñler
Kime izhâr idem derd-i dil-i ğam-ħ̃ârı kim diñler
2. O kim zevk-âşinâdır ol leb-i şîrîn-tekellümden
Terennüm-sencî-i tûfî-i hoş-güftârı kim diñler
3. Şadâ-yı kulkul-ı meydîr neşât-ı bezm-i dil muṭrib
Nevâ-yı nağme-i şad-reng-i müsîķârı kim diñler
4. Ben ol tıfl-ı yetîm ü bî-kesem ki mekteb-i ğamda
Fiğân-ı el-amân-ı cân-ı pür-efġârı kim diñler
5. ‘Aceb bîhüdedir şimdi tek-â-pû-yı sühân-sâzî
Eşer yoķdur keremden **Lem‘iyâ** eş‘ârı kim diñler

22.⁶⁴

fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün

1. Serv-i gülzâr-ı İrem ya kâmet-i bâlâ mıdır
Nürdan ya ‘ar‘ar-ı hüsn-i cihân-ârâ mıdır

⁵⁸ Hürüşî: Fiğânı DTCF.

⁵⁹ tuğyâni: tûfânı DTCF.

⁶⁰ devr-i cevlâni: devriñ gerdümü DTCF.

⁶¹ Bu beyit, LŞ‘de yoktur.

⁶² Bu beyit, TY 10757/8 ve LŞ‘de yoktur.

⁶³ TTK, vr. 64b; DTCF, vr. 295a.

⁶⁴ *Kasâ‘id ve Ebyât ve Fevâ‘id*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 3395, vr. 87a.

2. Hâl-i müşkîniñ midir yâhud sevâd-ı çeşm-i hüsn
Yoksa kim sūzân olan necm-i dil-i şeydâ mıdır
3. Gördügince maḥv olurlar jâle-veş üftâdeler
Maḥla^ç -ı ḥurşîd-i maḥşer cübbe-i garrâ mıdır
4. Raḥne-sâz-ı aḥlas-ı gerdün tîr-i âh-tek
Nevk-i müjgâniñ midir ya sūzen-i 'İsâ mıdır
5. 'Âlemi birden niçün kırmaz o meh-rû **Lem'**iyâ
Bilmezem kaşdı cefâ mı yoksa istiğnâ mıdır

23.⁶⁵

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. O şūḥuñ 'aşîka her dem cefâsı artar eksilmez
Anıñ-çün 'aşîk-ı zârîñ recâsı artar eksilmez
2. Terâzū-yı nigeḥde mâh-rüyân olsa sencîde
O Yūsuf-ḫal'atıñ ḥüsn ü bahâsı artar eksilmez
3. Nice ol âfitâb-ı nâzı teşbîḥ eyleyem mâha
O mihr-i 'âlem-efrūzuñ ziyâsı artar eksilmez
4. Görince 'arız-ı rengî-i yârî dil figân eyler
Hezârîñ mevsim-i gülde nevâsı artar eksilmez
5. Kıyâs-ı bu^ç d ile evvel kademdir menzile irmek
Bu deşt-i vâdî^ç 'ışkıñ fezâsı artar eksilmez
6. Füzün olmaḫda ḥüsni ḫaṭṭ-ı nev-ḫîzi zuhûrında
Bu devriñ fitne-i âteş-nevâsı artar eksilmez
7. Kemânîñ tîr ile çün ittiḫâdı olmaz ey **Lem'**î
Sipihriñ râst-ḫab'âna cefâsı artar eksilmez

24.⁶⁷

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. O şūḥuñ la^ç l-i nâbı bâde-i engûrdan ḫalmaz
Nümû-dâr-ı şafâ-yı gerden-i billûrdan ḫalmaz

⁶⁵ TTK, vr. 71b; İÜ, vr. 47b.

⁶⁶ Bu deşt-i vâdî^ç: Beyâbân-ı ğam u TTK.

⁶⁷ DTCE, vr. 295a; TTK, vr. 75a.

2. Nice maḥv olmasun ḵand-i nebāt-ı lezzet-i la‘ liñ
Sevād-ı ḥaṭṭ-ı la‘ liñ naḵş-ı pāy-ı mürdan ḵalmaz
3. Ne ḥācet pertev-i şem‘ -i diger bezm ehline yārīñ
Temāşā-yı şu‘ ā‘ -ı sīnesi ḵāfūrdan ḵalmaz
4. O kim ḡaflet-nigāh u bī-başıretdir bu ‘ ālemde
Baḵılsa dīde-i ‘ ibretle çeşm-i kūrden ḵalmaz
5. Çekenler ol muḵavves ebruvānīñ çille-i cevrin
Bu meydān içre **Lem‘ ĩ** Rüstem-i pūr-zūrdan ḵalmaz

25.⁶⁸

mefā‘ ĩlün mefā‘ ĩlün mefā‘ ĩlün mefā‘ ĩlün

1. O dil kim olmaya ḡurbet-güzīñ şöhret-şi‘ ār olmaz
Yemenden çıkmayınca gör ‘ aḵīḵi tāb-dār olmaz
2. Hezār ‘ uşşāḵ-ı zārīñ var seniñ ey ḡonçe-fem ammā
Benim gibi nevā-senc-i maḥabbet bir hezār olmaz
3. Olan gül-būse-çīn-i ehl-i dil-ber derd-i ser çekmez
O bir şahbā-yı rengīn-neş‘ edir anda ḥumār olmaz
4. Kemend-i āh ile mümkün mi almaḵ dām-ı āḡūşa
Ol āhū-yı ḥarīm-i bāḡ-ı cennetdir şikār olmaz
5. Sözüñ çün nazm-ı **Lem‘ ĩ** ey ḡöñül dürr-i ‘ Aden olsa
Bu bāzār içre yine zīb-i ḡuş-ı i‘ tibār olmaz

26.⁶⁹

mefā‘ ĩlün mefā‘ ĩlün mefā‘ ĩlün mefā‘ ĩlün

1. Ne mümkündür idem gül-geşt-i şahrāya heves sensiz
Bu ḡülşen olmada murḡ-ı dile künc-i ḵafes sensiz
2. Gül ü sünbülleri bu ḡülsitān-ı ‘ ālemiñ şimdi
Gelür seyl-āb-ı eşk-i çeşmime hep ḥār u ḥas sensiz

⁶⁸ TTK, vr. 72b.

⁶⁹ TTK, vr. 73a.

3. Hâyâl-i la' l-i rengîniñ medâr-ı neş'e-i dildir
Harâb itsün müretteb bezm-i şahbâyı 'ases sensiz
4. Gülistân-ı cihâni ser-te-ser geşt eyledim ammâ
Açılmağ olmadı çün gönçe ey dil bir nefes sensiz
5. Dil-i Lem'î gibi hün-âbe-nüş-ı hasretem hasret
Harâm olsun idersem bâde-i nâba heves sensiz

27.⁷⁰

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Şehîd-i hicr-i la' liñ zevk-i ihyâyı kabûl itmez
Dem-i i' câz-bahşâ-yı Mesîhâyı kabûl itmez
2. Gönül tâ öyle dönmüşdür sipihriñ gerdişine kim
Hâyâl-i neş'e-i rengîni şahbâyı kabûl itmez
3. Ben ol muhtel-dimâgam ki meşâm-ı şahid-i ümmîd
Şemîm-i gönçe-i taşvîr-i dîbâyı kabûl itmez
4. Sebük-tıynet olur vâreste gird-âb-ı havâdişden
Kef-i emvâc-ı yem hâşâk-i şahrâyı kabûl itmez
5. Zemîn-i tâzede eş'ârı da hoşdur ey[â] Lem'î
Tekellüf nazm-ı terde reng-i ma' nâyı kabûl itmez

28.⁷¹

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Ba' id olmaz derûn-ı sînede olsa nihân âteş
O ten kim ola hâkister nice olur 'ıyân âteş
2. O yâr-i şu' le-hûya keşf-i râz itmek ne mümkündür
Nigâh-ı merhamet itsem olur ol gül hemân âteş
3. Gören pür-dâğ-ı sînem güş iden feryâdımı dirler
Nevâ-yı bülbül âteş güller âteş gülsitân âteş
4. 'İzâr-ı âteşin-sîne-i süz-ı yâri seyr eyle
Görem dirseñ bu âteş-zâr içinde bî-duhân âteş

⁷⁰ TTK, vr. 74b.

⁷¹ TTK, vr. 4a.

5. O serv-i nāzı yād itdikçe eflāke çıkar āhım
‘ Aceb mi şu‘le-i āhımdan olsa kehkeşān āteş
6. Ne mümkün hūsn-i dil-sūzın saña taqrīr idem **Lem‘ī**
Olur ruhsār-ı āteşnāki vaşfında zebān āteş

29.⁷²

mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün mefā‘ilün

1. Vişāl-i yār için hem-şoḥbet-i aḡyār-ı dūn olduḡ
Ümīd-i nūkhet-i gül-berg ile ḥāra zebūn olduḡ
2. Nihān itdiñ bizi gördükde zīr-i zūlfüne ḥālīñ
Saña ey meh-cebīn [ü] lāle-ḥad dāḡ-ı derūn olduḡ
3. Nice dil iztırāb-ı ḡamla ḥayrān olmasun şimdi
Esīr-i piçiş-i zūlf [ü] ruḡ-ı āyīne-ḡūn olduḡ
4. Beyābān-der-beyābān nūkhet-i zūlfün hevāsıyla
Mişāl-i gird-bād āvāre-i deşt-i cūnūn olduḡ
5. Meded yārī-i kil-k-i nādire-sāz ile ey **Lem‘ī**
Sūḡan-fehmān-ı ‘ aşra mu‘ ciz-ārā-yı fūsūn olduḡ

30.⁷³

mef‘ülü fā‘ilātü mefā‘ilü fā‘ilün

1. Sākī şabūḡı görmeyelim mi şafālıcık
İşkeste-i ḡumāra sebeb dil-ḡüşālıcık
2. Cem-meşreb olsa da yine def‘-i ḡumār için
Rindān-ı dil-ḡarāb ider mi gedālıcık
3. Naḡvet-fürüş-ı hūsn degildir o ḡonçe-fem
Bulmaz tebessüm eylemege bir aralıcık
4. Luḡf eyleyüp şabā getir ol ḡāk-i pāydan
Çeşm-i ümīdi rüşen iden tütüyālıcık

⁷² TTK, vr. 81a; DTCF, vr. 300a.

⁷³ TTK, vr. 81b.

5. Bâlâ-ğadân-ı ıŖk-ı girân-ı zamânededen
Pîrâne girse destimize bir aşâlıcık
6. Mecnûn-ı luğf-ı çeşm olurduk o meh-veşin
Bîgâne deñlü görsek eger âşinâlıcık
7. Şevk-i bahâr-ı hıtt-ı izâr ile Lem'iyâ
Hâmem çü bülbül itmede nağme-serâlıcık

31.⁷⁴

mefâ'ilün fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün

1. Gönülde ıŖk-ı ruğ-ı dil-rübâyı tâzeledik
Kühen hikâyet-i mihr ü vefâyı tâzeledik
2. Ele alup yine ser-rişte-i ğam-ı ıŖkıñ
Fetîl-i dâğ-ı dil-i mübtelâyı tâzeledik
3. Kühen şarâb gerek sâkiyâ müdâm elde
Ki nuql-ı meclis-i zevk ü şafâyı tâzeledik
4. Gelince hâtırıma hubb-ı anberin⁷⁵ hâliñ
Henüz keyf-i dil-i bî-nevâyı tâzeledik
5. Hâyâl-i şerbet-i la' liyle Lem'î ol şühuñ
Cigerde sūziş-i tâb-ı cefâyı tâzeledik

32.⁷⁶

mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün

1. Neden ter düşdüñ ey ğül-ğonçe-i bāğ-ı hayâ n'olduñ
Muğâlif nağme m'ışitdiñ hezâr-ı bî-nevâ n'olduñ
2. Dil-i pür-iztirâbımdan haber yok haylî demlerdir
Dolaşdıñ mı o zülf-i piç ü tâba ey şabâ n'olduñ
3. Hemân sen dergehinde hâksâr olmağa sa'y eyle
Gelür pâ-mâl-i nâz eyler o şüh-ı bî-vefâ n'olduñ

⁷⁴ TTK, vr. 84b; İÜ, vr. 50a; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Sermet Çifter Kütüphanesi, Y-29, vr. 158a; *Mecmû'a-i Ebyât ve Eş'âr*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 9633, vr. 211b.

⁷⁵ anberin: anber TTK.

⁷⁶ TTK, vr. 84a; İÜ, vr. 50b.

4. Nigāh-ı çeşm-i mest-i yāre mazhar düş gönül yoğsa
Olursın⁷⁷ ğamzesiyle bāde-nüş-ı āşinā n'olduñ
5. Yıkıldım Bī-sütün-ı ğamda hecr-i la' l-i Şirīnle
Meded ol cām-ı Gül-gūnı yitişdir sākīyā n'olduñ
6. Nevā-yı dil-keş-i kilik-i teriñ **Lem'î** füzün eyle
Şalar reşk-i terāne 'andelīb-i bī-nevā n'olduñ

33.⁷⁸

mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. Gülzāra virdi velvele āvāzı bülbülün
Rengīn terāne-i dil-i dem-sāzı bülbülün
2. Şevk-i şabā nesīm-i sehergāh-ı 'ışkdan
Çıkdı Hüseyn'perdesine sāzı bülbülün
3. Güncişk-i per-şikeste kadar cism-i zār ile
Ötdürdi tās-ı çarhı ser-āğāzı bülbülün
4. Etfāl-i ğonçe ser-be-giribān-ı h'āb iken
Bīdār kaldı cünbiş-i pervāzı bülbülün
5. Rāz-ı derūnın açmağa bād-ı şabā gibi
Yoğdur bu gülsitānda hem-rāzı bülbülün
6. Dikdirdi lāle gibi çerāğāna gülleri
Lem'î şebāne şu'le-i āvāzı bülbülün

34.⁷⁹

mef' ulü fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

1. İtdi dili rübūde nigāhı Mehemmediñ
Āşüfte kıldı zülf-i siyāhı Mehemmediñ
2. İtsün eşer hadeng-i niyāz-ı derūnumuz
Nerm eyle kalb-i sahtun İlāhī Mehemmediñ

⁷⁷ Olursın: Olur mı TTK.

⁷⁸ TTK, vr. 85b.

⁷⁹ TTK, vr. 27a, 86a.

3. Olur dürüst hâtır-ı işkestemiz bizim
Olsa şikeste taraf-ı külâhı Mehemmediñ
4. Evreng-zîb-i pâdişeh-i hüsn ü ' işvedir
Müjgânları degil mi sipâhî Mehemmediñ
5. Dil-hastegân-ı ' ışkâ virür şıhhat-i müdâm
Bîmâr-çeşm-i ' ışk-penâhı Mehemmediñ
6. Olur çekince âteş-i âhım zebânesin
Lem'î fûrûg-ı meş' al-i râhı Mehemmediñ

35.⁸⁰

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Çek ayağı künc-i gâmdan sâkin-i mey-hâne ol
Var yüri dest-i muğândan behre al mestâne ol
2. Şem' -i gül-ruhsârına şeb-tâ-seher ey murğ-ı dil
Gâh feryâd eyle gâhî yan yaqıl pervâne ol
3. Dilde câ-gîr ise olmağ âşinâ-yı gâmzesi
Evvel ey dil deşt-i gâmda ' aql ile bîgâne ol
4. Vâkıf-ı esrâr olam dirseñ harîm-i zülfine
Pençe-hor-ı miñnet eyle cismi reşk-i şâne ol
5. **Lem'iyâ** olduçça mey-nüş-ı hayâl-i la' l-i yâr
' Andelîb-i nefha-sâz-ı ma' nî-i mestâne ol

36.⁸¹

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

1. Söyleden murğ-ı dili sine-i dil-ber mi degil
Şafvet-i âyineden tûṭṭ' sühânver mi degil
2. Şu' le-i şöhet olur tâcvere âfet-i ser
Şem' i pür-süz u güdâz eyleyen efser mi degil
3. Seng-i düşnâmı o nev-reste nihâl-i nâzdan
Dil-i Mecnûn-reviş-i ' âşıka nev-ber mi degil

⁸⁰ İÜ, vr. 52a.

⁸¹ TTK, vr. 87a.

4. Mūy-ı ser-tā-ser-i cism [ü] dil-i zārım sensiz
Pister-i ğamda reg-i cānıma neşter mi degil
5. Sitem ü luḫfı o şāhīn-nigehiñ ey **Lem‘ī**
Çeşm-i mizān-ı ḫaḫīḫatde ber-ā-ber mi degil

37.⁸²

fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

1. Geh açıl seyr-i ruḫ-ı dil-berle ey dil gül şen ol
Yan yakıl geh âteş-i ‘ışık ile yāriñ külḫan ol
2. Dīde dīde kııl vüçüduñ nīk ü bed temyīzine
Sūzen-āsā her kesi gözden geçir pür-revzen ol
3. Ol periyi kendüñe rām it buḫūr-ı āh ile
Kıl ‘azīmet ḫalka-i teşhīre ḫalvet-mesken ol
4. Merd iseñ āġūşa çek ol dil-ber-i meh-peykeri
Zühre-i zehrāya meyl itme felekde sen sen ol
5. Seyr-i çeşm itmez o şūḫı naḫd-i sīmāb-ı sirişk
Lem‘iyā ‘ālemde isterseñ emīn-i ma‘ den ol

38.⁸³

mefā‘ilün fe‘ilātün mefā‘ilün fe‘ilün

1. Ḥaḫ-āver olmağ ile der-kinār olur şandım
Vişāle bā‘ iş ü bādī bahār olur şandım
2. Ol āhū-yı beçe-nāzı kemend-i āhım ile
Bu dāmġāh-ı ümīde şikār olur şandım
3. Temāyül eyledi āḫir raḫīb-i bed-kāra
O serv-i nāzı biraz pāy-dār olur şandım
4. Necāt-ı lücce-i ğamdan seḫīne-i dilime
Ḥilāf-ı ḫā‘ ide-i rüzigār olur şandım

⁸² TTK, vr. 87b.

⁸³ TTK, vr. 88b; İÜ, vr. 52b-53a.

5. Bu kârgâhı güşâd itmez idim ey **Lem'î**
Metâ' -1 ma' rifete i' tibâr olur şandım

39.⁸⁴

mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün

1. Gehî hicrân-ı yâri fikr ile ğamnâkdir gönlüm
Gehî yâd-ı ümîd-i vaşl ile bî-bâkdir gönlüm
2. Çıkar mı gülşen-i dilden hayâl-i kıdd-i mevzûnuñ
Şarılmış güyiyâ bir serv-i bâğa tâkdir gönlüm
3. N'ola âhım şerâr-efşân-ı tāk-ı nüh-felek olsa
Ki fikr-i tâb-ı ruhsârıñla âteşnâkdir gönlüm
4. Derûnumda ne ise cilveger oldur derûnumda
Mişâl-i cām-ı mey reng-i riyâdan pâkdir gönlüm
5. Hemân ek tohm-ı eşki dâne-çîn-i kām olam dirseñ
Bu 'arşagâhda **Lem'î** bir avuç hâkdir gönlüm

40.⁸⁵

mef'ülü mefâ'îlü mefâ'îlü fe'ülün

1. Ey bād-ı şabâ zülf-i dü-tâdan mı gelürsin
Vâreste misin dām-ı belâdan mı gelürsin
2. Ey cām nedir sende bu keyfiyyet-i te'şîr
Sen la' l-i leb-i rûh-fezâdan mı gelürsin
3. Gördüñ mi haţ-ı tâzeyi gül-berg-i terinde
Bülbül çemenistân-ı vefâdan mı gelürsin
4. Dâmen be-miyân tîğ be-kef ğamze pür-âşüb
Kurbânıñ olam söyle ğazâdan mı gelürsin
5. Ey hâme-i **Lem'î** ne bu şîrînî-i güftâr
Sen Nâbî-i pâkîze-edâdan mı gelürsin

⁸⁴ TTK, vr. 89b; İÜ, vr. 53a-b.

⁸⁵ İÜ, vr. 53a-b; Çapan, P. (2005). *Mustafa Safâyî Efendi, Tezkire-i Safâyî*. Ankara: AKM Yayınları, s. 334; *Mecmû'a-i Eş'âr*, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Hazine Kitaplığı 1127, vr. 254b.

41.⁸⁶

mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

1. Alınmaz dādın ey dil ol şeh-i bî-dādı n'eylersin
Eşer itmez aña bu âh-ı âteş-zādı n'eylersin
2. Tütalım eylediñ bir âh ile şad kühı deşt ammā
Ya ol sengin-dil-i yâr-i sitem-mu' tādı n'eylersin
3. Ne âb u tâb-ı gülşen ne bu verd-i ter kalur çünkim
Ne bu hengâme bülbül nâle vü feryâdı n'eylersin
4. Kenâr-ı levh-i simin-rûda seyr it hatt-ı nev-ğizi
Kalem-kârî-i naqş-ı şuret-i Bihzâdı n'eylersin
5. Benim güş it yoluñda ser-güzeştım küh-ı miñnetde
Lisân-ı halkda efsâne-i Ferhâdı n'eylersin
6. Halâş olduñ tütalım dâmgâh-ı zülf-i dil-berden
Ya tiğ-i cân-rübâ-yı gamze-i cellâdı n'eylersin
7. Baña ta' n itme zâhid sen dañı bir başka derd olma
Hele bir kerre bağ ol şâh-ı hüsn-âbâdı n'eylersin
8. Olur mı nâm-cü vâreste zağm-ı çarğ-ı kec-revden
Nigin-âsâ idüp pür-şerha cismiñ adı n'eylersin
9. Harîdâr-ı metâ' -ı ma' rifet nâ-yâbdır **Lem'î**
Bu bendergâhda kâlâ-yı isti' dâdı n'eylersin

42.⁸⁷

fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilâtün fe' ilün

1. Rişte-i cân mıdır o müy-miyân mı nedir o
Gönçe mi noqta-i rengin mi dehân mı nedir o
2. Qaddi hem-sâye mi Tübâ-yı cinân mı âyâ
Nağl-i nev-reste midir serv-i çemân mı nedir o
3. Çeşmi şehbâz mı âhû-yı Hoten mi bilmem
Nergis-i tâze-res-i bâğ-ı cinân mı nedir o

⁸⁶ TTK, vr. 95b; DTCF, vr. 266b.

⁸⁷ TTK, vr. 96b.

4. Sipeh-endâz-ı şaf-ârâdır o müjgân-ı siyeh
Ġamzeler tiĝ mi hañçer mi sinân mı nedir o
5. Tarf-ı la' linde olan hañ-ı benefşe-büyü
Hañ-ı minâ-yı mey-i neş'e-resân mı nedir o
6. Lebi hem-reng-i mey-i neş'edir ammâ deheni
Sükker-engiz-i sühan tûf'zebân mı nedir o
7. Ne güherler çıkarır tişe-i kilik-i **Lem'î**
Tab'ı anîñ 'acebâ bañr mı kân mı nedir o

43.⁸⁸

fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilâtün fâ' ilün

1. Bâĝa vardım gülsitân-ı küyü geldi hañıra
Servi gördüm kâmet-i dil-cüyü geldi hañıra
2. Çeşm-i hayretle nigâh-endâz olunca nergise
Dide-i şehlâ-yı fitne-cüyü geldi hañıra
3. Sünbülün gördüm perîşân-hâl olup âh eyledim
Zülf-i pîç-â-pîç-i müşkîn-büyü geldi hañıra
4. Gülşen içre cilve itdükçe benefşe câ-be-câ
Rüy-ı âl üzre hañ-ı şeb-büyü geldi hañıra
5. **Lem'î** iyâ bu mışra' -ı berceste-i mevzün ile
Reşk-i Tübâ kâmet-i dil-cüyü geldi hañıra

44.⁸⁹

mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün mefâ' ilün

1. Çeker şahbâ-yı ' işve ĝamzesi peymâne peymâne
Süzer âhü-nigâh-ı çeşmini mestâne mestâne
2. Nice vaz' -ı teĝâfûl-güneden âdem helâk olmaz
O mest-i nâzı gör bañmaz geñer biĝâne biĝâne

⁸⁸ TTK, vr. 97b; İÜ, vr. 55b.

⁸⁹ İÜ, vr. 56a.

3. Ser-i kūyında dil feryād idüp geşt ü güzār eyler
O ser-mest-i cünün söyler gezer dīvāne dīvāne
4. Olaldan dil esīr-i dest-i gīsū-yı siyehkārīn
Beni gezdirdi fikr-i şüretīn büt-ḥāne büt-ḥāne
5. Göñül bir dil-rübānīn ser-girān-ı ıŝkıdır **Lem'î**
Ḥayāl-i la'l-i cām ile gezer mey-ḥāne mey-ḥāne

45.⁹⁰

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Şanma ḥāl-i ' anberīn üzre ola müy-ı siyāh
Zengī-i müşkīn- nefesdir gülşen içre çekdi āh
2. Şem' -i bezm-ārā gibi şeb-zinde-dār-ı ḥasretīn
Girye vü zārın keser elbet nesīm-i şubḥgāh
3. Āşinā-yı baḥr-ı ' ışk ol merdüm-i çeşmiñ gibi
Dest-bürd-i gevher-i maḳşūda lāzımdır şināh
4. Qaldı dil bu tengnā-yı ğamda āzād olmadı
Sūy-ı reh-bürd-i necāta çāre yok çün āb-ı çāh
5. ' Ömrler virsün Ḥudā-yı lem-yezel ki bendesin
Lem'iyā aġyār ile bir görmez ol şehlā-nigāh

46.⁹¹

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Bulduġum ol neş'e vü zevki leb-i cānānede
Bulmadım sükkerde anı görmedim peymānede
2. Bir nazarda şem' -i ruḥsārına dil maḥv olmada
Bī-muḥābā böyle sūziş var mıdır pervānede
3. Oldı vīrān ḥānmān-ı cūd ġayrı var mıdır
Vaz' -ı bünyān-ı kerem eyler bu vīrān-ḥānede
4. Būy-ı zülfinden mu' atḥar eylerim kām-ı dili
Herçi bād-ā-bād ey bād-ı şabā cānānede

⁹⁰ TTK, vr. 98a; İÜ, vr. 56b.

⁹¹ TTK, vr. 101a; DTCF, vr. 298b.

5. **Lem'î** şî' r-i dil-pesendiñ zîb-i dîvân itdirir
 Āşinā-lafz ola böyle ma' nî-i bîgānede

47.⁹²

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

1. Öpsem ol la' l-i leb-i dil-beri emsemcesine
 Çeksem ol sāgar-ı serşarı gönül Cemcesine
2. Gül-i rengin-i çemen-zāra müşābih mi degil
 'Arağ-ālūd olıcağ ruhları şeb-nemcesine
3. Beni nā-maḥrem idüp bezmgeh-i vaşlından
 İtmiş ağıyarı yakın kendüye maḥremcesine
4. Harem-i Ka' be-i kūyına varup ol şūḥuñ
 Nüş ideydim leb-i pür-şürını zemzemcesine
5. Bir tebessümle büt-i deyri ider nātıka-senc
 Rūḥ-baḥş olmadadır 'İsî-i Meryemcesine
6. Dād-ı Haḫdır baña bu tarz-ı sūḥan ey **Lem'î**
 Ma' nî pey-der-pey olur ṭab' ima mülhemcesine

48.⁹³

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

1. Cünbiş-i peykāna vaz' in derdnāk eyler beni
 Tîğ-i ḥün-rîz-i teğāfül zaḫmnāk eyler beni
2. Pençe-zen oldukça şāne zülfi ' anber-būyuña
 Erre-i ser-tîz-i ğayret çāk çāk eyler beni
3. Cām-ı 'ıyşa olma seng-endāz-ı ṭa' ne zāhidā
 Levş-i ' işyāndan sirişk-i dīde pāk eyler beni
4. Āh kim bir çeşm-i fettānıñ gönül meftūnı kim
 Ğamze-i şūḥı amān virmez helāk eyler beni

⁹² TTK, vr. 99b.

⁹³ İÜ, vr. 57a; TTK, vr. 102a.

5. Ārzū-yı tîġ-i cevher-dâr-ı ebrū-yı bütân
Lem'iyâ mihrâb-âsâ sine-çâk eyler beni

49.⁹⁴

mef' ulü mefâ' ilü mefâ' ilü fe' ulün

1. Bülbül yine gülzâr-ı şafânîñ demi geldi
Şimdengirü feryâd u fiġânîñ demi geldi
2. Hoş tâb-figen oldu dile âh-ı hâzînim
Ol ney-zen-i süzende-nevânîñ⁹⁵ demi geldi
3. Bir iki ayaġ ile bizi eyledi pür-şevk
Büs-ı kâdem-i pîr-i muġânîñ demi geldi
4. Kâr itdi dile hañçer-i hûn-rîz-i nigâhîñ
Çeşm-i ter-i hûn-âbe-feşânîñ demi geldi
5. Nây-ı kâlem-i râst-nevâ-sâziña Lem'î
Pey-revlik iden hoş-nefesânîñ demi geldi

50.⁹⁶

mefâ' ilün fe' ilâtün mefâ' ilün fe' ilün

1. Felek bize o şeh-i dil-rübâyı çok gördi
Yegâne gevher-i 'âlem-bahâyı çok gördi
2. Kinâre-zîb-i vişâl iken eyledi mehcûr
O serv-kâmet[e] ser-der-hevâyı çok gördi
3. Gülü-yı muṭrib-i şevke döküldi sürme-i ġam
Zamâne bir iki şavt-ı nevâyı çok gördi
4. Fiġân ki eyledi berbâd zaḡm-ı çeşm-i felek
Niżâm-ı bezm-i mey-i dil-güşâyı çok gördi
5. Düşürdi fülk-i dili Lem'î baḡr-ı hicrâna
Bize o yâr-i vefâ-âşinâyı çok gördi

⁹⁴ İÜ, vr. 58b; TTK, vr. 102b.

⁹⁵ nevânîñ: edânîñ TTK.

⁹⁶ TTK, vr. 104b.

Kıt'alar1.⁹⁷**‘İsmâ‘îl Paşanın Ferzend-i Dil-pezîri Veysi Begiñ Târîhidir***fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün*

1. Mîr-i mîrân-ı sehvâvet râyet-efrâz-ı kerem
Hâcî ‘İsmâ‘îl Paşa ol vücûd-ı bî-nazîr
2. Beyt-i Rabbü'l-‘âleminde oldı çün şeyhü'l-ğarem
Rütbe-i Sâmi idüp iğrâz ol rûşen-zamîr⁹⁸
3. Vaqt-i hoşter sâ‘ at-i mes‘ûdda itdi tülû‘
Âsumân-ı luğf-ı Bârîden çü hürşîd-i münîr
4. Ya‘nî ihsân eyleyüp şimdi⁹⁹ Hudâ-yı lem-yazel
Virdi bir ferzend-i Veysî-nâm mîr-i dil-pezîr
5. Hâk te‘âlâdan temennâ eyleriz şubh u mesâ
Göstere ol nev-cevân-ı şîr-i h‘ârı bize pîr
6. Mevlid[i] târîhidir dünyâya teşrîf eyledi
Lîk bir mışra‘-ı berceste zühür itdi çü tîr¹⁰⁰
7. Hâtif-i ğaybî didi **Lem‘î** velâdet târîhin
‘Ömr ihsân eyleye Veysî Bege Rabb-i Qadîr (1125)

2.¹⁰¹**Târîh Berây-ı Hâzret-i Şeh-zâde Murâd***fâ‘ ilâtün fâ‘ ilâtün fâ‘ ilün*

1. Pâdişâh-ı Cem-himem Dârâ-ğaşem
Hâzret-i Han Aḡmed-i zıll-ı Celîl
2. Ol şeh-i ‘âlî-cenâba luğf-ı Hâk
İtdi i‘tâ yine bir necl-i cemîl
3. Bir dem-i mes‘ûdda itdi tülû‘
Mihr-i rûşen-veş ola zıll-ı zalîl

⁹⁷ İÜ, vr. 59a; TTK, vr. 107a.⁹⁸ Bu beyit, TTK’de yok.⁹⁹ eyleyüp şimdi: eyledi aña TTK.¹⁰⁰ Bu beyit, TTK’de yok.¹⁰¹ İÜ, vr. 59a; TTK, vr. 106b.

4. Hüsrev-i şāhib-kırān Sulţān Murād
Pençe-i hürşid ile oldı   adıl
5. Tütüyā-yı maqdeminden ol şehin
Rüşen oldı gün gibi çeşm-i   alıl
6. Lafzen ü ma nen bu beyt-i dil-pezir
Oldı tārīh-i vilādet bi-mişil
7. Biñ yüz on tokuzda geldi   aleme
Yümn ile Sulţān Murād-ı bi-  adıl (1119)

3.¹⁰²** uş Dedenin Tārīhi**

mef il n mef il n mef il n mef il n

1. U urdu mur -ı r hın  uş Dede  unkim bu g lşenden
Didi a bābı yā Rab anı cennetde mu im eyle
2. D ketdi dāne-i    mri bu h rmengāh-ı   alemde
İlāh  dāne- in-i kişt-i el af-ı   amim eyle
3. Na am-perdāz-ı şevk-i verd-i g lzār-ı cinān olsun
O şo bet-āřināyı h r u g lmāna nedim eyle
4. Didi tārīh-i fevtin **Lem i** řehbāz-ı ecel anı
İlāh   uş Dedeysi āřiyān-sāz-ı na im eyle (1136)

Rubailer1.¹⁰³

mef ul  mef il  mef il  fe ul
mef ul  mef il  mef il  fe ul
mef ul  mef il  mef il n fe ul
mef ul  mef il  mef il  fe ul

Sensiz nice m mkin ola g l-geşt-i  emen
Her derdi olur s nemize dā -ı mi en
Biz şifte-i z lf-i cemāl-i   işkıyız
Ey turreleri s nb l-i řa rā-yı H ten

¹⁰² İ , vr. 59a; *M ntehab t*, Milli K t phane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Hk 204, vr. 137b; TTK, vr. 106b.

¹⁰³ TTK, vr. 45b; İ , vr. 60a.

2.¹⁰⁴

mef' ulü mefâ' ilü mefâ' ilün fa'

Şeb-tâ-be-seher dîdeleriñ nemnâk it
Mir'ât-ı diliñ gerd-i hevesden pâk it
Dâmâmnıñ âlüde-i 'işyân itme
Fikr eyle hele kendüñe gel idrâk it

3.¹⁰⁵

mef' ulü mefâ' ilü mefâ' ilün fa'

Evzâ' -ı sipihr ile ciger-ñün olmam
El virmedi dünyâ diyü mañzûn olmam
Düşmem heves-i zülf-i siyehle kayda
'Aqlım var iken hâşılı Mecnûn olmam

4.¹⁰⁶

mef' ulü mefâ' ilü mefâ' ilün fa'

'Işkıñ ile hem-ñâlet-i şâhib-ñâliz
Envâr-ı füyûzât ile mâl-â-mâliz
Gülzâr-ı mañabbetde gül-i mañşûda
Biz bülbül-i elvân-nağam-ı âmâliz

5.¹⁰⁷

mef' ulü mefâ' ilü mefâ' ilü fe'ül

Haññ gelicek ðarf-i kelâm eylemedik
Gayra bañup ümmîd-i merâm eylemedik
Olduğ dañı dil-beste o zülf-i siyehe
Muñrib gibi tebdîl-i mañâm eylemedik

Beyit/Müfred/Ferdler1.¹⁰⁸

mef' ulü fâ' ilâtü mefâ' ilü fâ' ilün

Gördüm ðırâm idüp gelür ol serv-ñâmeti
Devrân ðopardı başıma güyâ ðıyâmeti

¹⁰⁴ TTK, vr. 45b; iÜ, vr. 60b.

¹⁰⁵ TTK, vr. 45b; iÜ, vr. 60a.

¹⁰⁶ TTK, vr. 45b; iÜ, vr. 60a.

¹⁰⁷ TTK, vr. 46a.

¹⁰⁸ iÜ, vr. 61b; TTK, vr. 111b.

2.¹⁰⁹

fā' ilātün fā' ilātün fā' ilātün fā' ilün

Derd-i dağ eksik degildir sine-i nālāndan
Hāne-i ehl-i kerem hālī degil mihmāndan

3.¹¹⁰

mef' ūlū fā' ilātü mefā' ilü fā' ilün

Mihre nazar ider mi felekde yüzün gören
Bādāmı çeşm-i rağbete almaz gözün gören

4.¹¹¹

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

Var iken fikr-i lebiñ sāğar-ı gam çekmeyelim
Çekelim şevk ile cām-ı müli hem çekmeyelim

5.¹¹²

fe' ilātün fe' ilātün fe' ilātün fe' ilün

Yāre rāzım açup izhār-ı maḥabbet idemem
Derd-i dilden o şeh-i ḥüsne şikāyet idemem

Sonuç

18. yüzyıl şairlerinden Lem'î'nin başta kendi tertip ettiği mecmualardaki manzumeler olmak üzere çeşitli mecmualardaki manzumelerinin bir araya getirilerek mürettep bir divan teşkilinin amaçlandığı bu çalışma vesilesiyle elde edilen çıkarımlar maddeler hâlinde aşağıda özetlenmiştir.

1. Bu çalışmayla Lem'î'nin hayatı hakkında biyografik kaynaklardaki sınırlı olan bilgilere; kendi tertip ettiği mecmuada yer alan bir manzumeleri ve düştüğü tarih kayıtlarından hareketle kendisinin “1133-1135 (1720-21/1722-23) yılları arasında Mora’da bulunduğu, 15 Şevval 1130 (11 Eylül 1718) tarihinde İzmit’te İsmail adında bir oğlunun dünyaya geldiği, Mevleviliğe olan muhabbetini dile getirdiği gazellerinden bu tarikata intisap etmiş olabileceği ve ölüm tarihinin ise 1137/1724-25 yerine 1138/1725-26” şeklindeki yeni bilgiler eklenmiştir.

2. Her ne kadar Lem'î'nin mürettep bir divan sahibi olup olmadığı yönünde elde herhangi bir kayıt bulunmasa da başta kendi tertip ettiği iki mecmua olmak üzere çeşitli mecmualarda bir divan teşkil edecek kadar çok manzumesi kayıtlıdır. Mecmualardaki şaire ait manzumelerin tespit edilip bunların bir araya getirilmesine matuf bir gayretin

¹⁰⁹ İÜ, vr. 61b; TTK, vr. 111a; DTCF, vr. 295b.

¹¹⁰ DTCF, vr. 296a; TTK, vr. 111a.

¹¹¹ DTCF, vr. 296a; TTK, vr. 111a.

¹¹² DTCF, vr. 299b.

neticesinde yapılan bu çalışma vesilesiyle teşkil edilen *Lem'î Dîvânı*'nda; 8 kaside, 286 gazel, 65 kıt'a, 1 müseddes, 30 rubai, 104 matla'/beyit/müfred ve 8 adet mısra olmak üzere toplam 502 manzume bulunmaktadır.

3. Hayatı hakkında bilgiler veren tezkireciler Safâyî ve Râmiz'in övgülerine mazhar olan Lem'î, sadece tezkirecilerin değil devrindeki bazı büyük şairlerin de takdirini görmüştür. 18. yüzyılın önemli şairlerinden Osmanzâde Tâ'ib, Seyyid Vehbî ve İzzet Ali Paşa bu şairler arasında yer alır. Lem'î'nin şiirleri üzerinde yapılan incelemeler neticesinde onun şairliğinin tekamülünde bazı şairlerin etkili olduğu tespit edilmiştir. Bu etkiyi Fuzûlî, Nâbî, Nedîm, Şeyhülislâm Bahâyî, Çelebizâde Âsım, Vakanüvis Râşid, Vahîd Mahtûmî, Kâtibzâde Sâkıb, Habeşî-zâde Rahîmî ve Dürrî gibi şairlerin şiirlerine yazmış olduğu nazireler ortaya koymaktadır.

4. Klasik edebiyatın sahip olduğu zenginlik ve inceliklerin künhüne vâkıf bir şair olan Lem'î, manzumelerinde daha çok âşıkane ve rindane duyguları başarıyla terennüm etmiştir. Samimi bir eda ve coşkun ruh hâlinin hâkim olduğu manzumelerinin en bariz vasfı, canlı bir lirizme sahip olmasıdır. Şairin hayattan kâm alma düsturu ve rint-meşrep bir hayat felsefesinden yana takınmış olduğu tavır, bu lirizmi besleyen en güçlü kaynaktır.

5. Ezcümle bu çalışma vesilesiyle mevcut biyografisine yeni katkılar sağlanan ve kaleme aldığı perakende hâldeki manzumelerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan *Dîvân'ı* hakkında bilgiler verilen Lem'î, klasik Türk edebiyatının 18. yüzyıldaki başarılı temsilcilerinden biridir. Şairin şimdilik mürettep bir divan tertip edip etmediği bilinmese de kütüphaneler, şahsi koleksiyon veya kitaplıklarda büyük bir sabırsızlıkla keşfedilmeyi bekleyen bilinmeyen bir divan nüshasıyla karşılaşma ihtimali her zaman mevcuttur. Böyle bir nüsha gün yüzüne çıkıncaya kadar mecmualar marifetiyle tertip edilen *Lem'î Dîvânı*'nın hem şairin edebiyat tarihimizde hak ettiği yerin teslim edilmesine hem de klasik edebiyatın sahip olduğu zenginliklerin inkişafına yeni bir vesile olması, bu çalışmadan sadır olması umut edilen önemli iki gayedir.

Kısaltmalar

DTCF: *Mecmû'a-i Eş'âr*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Üniversite A-76.

HE: *Mecmû'a-i Kasâ'id ve Ebyât*, Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi 763.

İÜ: *Mecmû'a-i Eş'âr, Münşeat ve Fevâ'id*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 10197.

SÇ: *Mecmû'a-i Eş'âr*, Sermet Çifter Kütüphanesi, Y-619.

TTK: *Şiir Mecmuası*, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Y/0022.

Kaynakça

Akbayar, N. (1996). *Mehmed Süreyya Sicill-i Osmânî*. İstanbul: Tarih Vakfı Yay.

Arslan, Ö. (2013). *Ubeydî Dîvânı (Metin ve İnceleme)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniv.

Aynur, H. (1999). *15. yy. Şairi Çâkerî ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*. İstanbul: Scala Yayıncılık.

Bilkan, A. F. (1997). *Nâbî Dîvânı*. İstanbul: MEB Yayınları.

Biltekin, H. (1993). *Vak'a-nüvis Râşid Efendi ve Divan'ının Tenkitli Metni*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Ankara Üniversitesi.

- Çapan, P. (2005). *Mustafa Safayî Efendi, Tezkire-i Safâyî*. Ankara: AKM Yay.
- Çavuşoğlu, M. (1979). *Amrî Divanı, Tenkidli Basım*. İstanbul: İstanbul Üniv. Edebiyat Fakültesi Yay.
- Dikmen, H. (1991). *Seyyid Vehbî ve Divanının Karşılaştırmalı Metni*. Doktora Tezi. Ankara: Ankara Üniv.
- Efe, Z. (2019). Kastamonulu Divan Şairi Tâlî'î ve Şiirleri. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 8(18), 120-153.
- Erdem, S. (1994). *Râmiz ve Âdâb-ı Zurefâsı, İnceleme-Tenkidli Metin-İndeks-Sözlük*. Ankara: AKM Yayınları.
- Erdoğan, M. (2017). *Bursalı Rahmî Dîvânı*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., e-kitap, <http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/55910,bursali-rahmi-divanipdf.pdf?0>, [Erişim tarihi: 25.01.2024].
- Güzel, B. (2012). *Kemiksiz-zâde Safvet Mustafa ve Nuhbetü'l-Asar min-Ferâidi'l-Eş'âr*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Hakverdioğlu, M. (2000). *Neşehirli Damat İbrahim Paşa İçin Yazılan Lale Devri Kasideleri*. İstanbul: Sage Yayıncılık.
- İnce, A. (2005). *Tezkîretü's-Şu'arâ, Sâlim Efendi*. Ankara: AKM Yayınları.
- Kaplan, Y. (2019). Belîğî ve Dîvânçesi. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 22, 359-448.
- Kaplan, Y. (2020). Mecmualardan Hareketle Bir Dîvânçe Teşkil Denemesi: Edirneli Misâli (Hasan Çelebi) ve Dîvânçesi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 2, 35-152.
- Kasâ'id ve Ebyât ve Fevâ'id*, Süleymaniye Kütüphanesi, Esad Efendi 3395.
- Kırbıyık, M. (1999). *Kâtib-zâde Sâkıb Mustafa Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı'nın Tenkidli Metni*. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- Kurnaz, C. & Tatçı, M. (2001). *Mehmet Nail Tuman, Tuhfe-i Nâilî*. Ankara: Bizim Büro Yay.
- Kutlar Oğuz, F. S. (2017). *Arpaemîni-zâde Mustafa Sâmî, Dîvân*, Kültür ve Turizm Bak. Yay., e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56084,arpaeminizade-mustafa-sami-divanipdf.pdf?0>, [Erişim tarihi: 02.01.2024].
- Kutlar Oğuz, F. S. (2019). *Dîvân-ı İzzet ve Nigâr-nâme (Tezkire-i Nigâriyye)*. Kültür ve Turizm Bak. Yay., e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/68921,divan-i-izzet-ve-nigar-name-pdf.pdf?0> [Erişim tarihi: 02.11.2023].
- Macit, M. (1997). *Nedîm Divanı*. Ankara: Akçağ Yay.
- Macit, M. (2016). *Divan Şiirinde Ahenk Unsurları*, İstanbul: Kapı Yayınları.
- Mecmû'a-i Ebyât ve Eş'âr*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 9633.
- Mecmû'a-i Eş'âr Münşeat ve Resâ'il*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi TY 10757/8.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Üniversite A-76.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, T 10803, vr. 42b.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Mısır El-Ezher Şeyhliği Kütüphanesi, Lugat-ı Şarkıyye 632.
- Mecmû'a-i Eş'âr*, Münşeat ve Fevâ'id, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi, TY 10197.

- Mecmû'a-i Eş'âr, Oğuz Ergeç Özel Koleksiyonu.
- Mecmû'a-i Eş'âr, Sermet Çifter Kütüphanesi, Y-29.
- Mecmû'a-i Eş'âr, Sermet Çifter Kütüphanesi, Y-619.
- Mecmû'a-i Eş'âr, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, Hazine Kitaplığı 1127.
- Mecmû'a-i Kasâ'id ve Ebyât, Süleymaniye Kütüphanesi, Hâlet Efendi 763.
- Müntehabât, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 HK 204.
- Özkat, M. (2005). *Kara Fazlî'nin Hayatı, Eserleri, Edebî Kişiliği ve Divanı (İnceleme-Tenkitli Metin)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniv.
- Sadâvî, S. (1987). *Osman-zâde Tâ'ib Hayatı, Eseri ve Edebî Kişiliği*. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Şiir Mecmuası, Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi, Y/0022.
- Uçar, A. (2022). 18. Yüzyıl Şairlerinden Lem'î ve Dîvânı. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 799-812.
- Uludağ, E. (1992). *Şeyhülislâm Bahâyî Dîvânı: İnceleme-Karşılaştırmalı Metin*. Yüksek Lisans Tezi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.
- Uluocak, M. (1998). *Çeşmî-zâde Reşîd Dîvânı İnceleme ve Tenkitli Metin*. Yüksek Lisans Tezi. Bursa: Uludağ Üniv.
- Vural, R. (2020). *Dürrî Ahmed Efendi Dîvânı (İnceleme-Metin)*. Kültür ve Turizm Bak. Yay., e-kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/73492,durri-ahmed-efendi-divanipdf.pdf?0>, [Erişim tarihi: 25.11.2023].
- Ziyâ Paşa (1291). *Harâbât*. İstanbul: Matbaa-i Amire.